

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra literární kultury a slavistiky

Postavení církve ve Slovinsku a Československu mezi 40. a 90. lety 20. století

Michael Valeš

Bakalářská práce

2012

Prohlášení

Tuto práci „Postavení církve ve Slovinsku a Československu mezi 40. a 90. lety 20. století“ jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na mojí práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 29. 6. 2011

Michael Valeš

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu své práce Mgr. Alešovi Kozárovi, Ph.D. za jeho cenné rady a připomínky, kterými mi pomáhal utvářet moji práci. Dále bych chtěl poděkovat své přítelkyni a rodině za to, že při mně stáli a plně mě podporovali po celé studium.

Anotace

Tato bakalářská práce je založena na komparaci postavení církví v Československu a Slovinsku od 40. do 90. let dvacátého století. Hlavním předmětem je zjistit, zda jsou v této otázce nějaké podobné rysy a souvislosti, ale také zkoumat fungování státu a církve v obou zemích za socialismu a následně získané informace porovnat.

Klíčová slova

Československo, Slovinsko, Jugoslávie, církev, stát, StB, UDV.

Annotation

This bachelor thesis is based on comparison of status of the Church in Czechoslovakia and Slovenia from 40th till 90th of 20th century. The main object is to detect if there are any mutual characteristics and connections, but also to examine co-working of state authorities and the Church in the times of socialism and subsequently to compare those information.

Keywords

Czechoslovakia, Slovenia, Yugoslavia, the Church, state, StB, UDV.

Obsah

ÚVOD	1
1 SITUACE V ČESKOSLOVENSKU PO ROCE 1945	3
1.1 KOMUNISTÉ U MOCI	4
1.2 KATOLICKÁ AKCE	5
1.2.1 Sdružení katolických duchovních Pacem in terris	8
1.2.2 Působení SKD PIT	9
1.3 JOSEF PLOJHAR	11
1.4 STÁTNÍ BEZPEČNOST	12
1.4.1 Věznění	14
1.4.2 Pastorece ve vězení	16
1.5 AKCE K A AKCE Ř	18
1.5.1 Akce Ř	19
1.5.2 Akce B	20
1.5.3 Život řádů po proběhnutí obou akcí	20
2 POVÁLEČNÁ SITUACE V JUGOSLÁVIÍ, ZEJMÉNA SLOVINSKU	22
2.1 POSTAVENÍ KATOLICKÉ CÍRKVE VE SLOVINSKU V POVÁLEČNÝCH LETECH	24
2.1.1 Církev a stát – stát a církev	26
2.1.2 Círilometodijsko društvo	28
2.1.3 Exkomunikace členů CMD	29
2.2 UPRAVA DRŽAVNE VARNOSTI	30
3 ARCIBISKUPOVÉ BERAN A VOVK	32
3.1 JOSEF BERAN	32
3.1.1 Kardinálem	35
3.2 ANTON VOVK	35
3.2.1 Vovk a UDV	36
4 MÍSTA SPJATÁ S REPRESÁLIEMI	38
4.1 ČÍHOŠŤ A ČÍHOŠŤSKÝ ZÁZRAK	38
4.1.1 Události třetí adventní neděle roku 1949 a události následující	39
4.1.2 Odraz číhošťského zázraku ve filmu a literatuře	41
4.2 AKADEMSKI KOLEGIJ (VILHARJEVA 13)	42
4.3 GOLI OTOK	43
4.4 JÁCHYMOV, RTYNĚ V PODKRKONOŠÍ A TĚŽBA URANOVÉ RUDY	44

5 FENOMÉN SKRYTÉ CÍRKVE V ČESKOSLOVENSKU	45
5.1 FELIX MARIA DAVÍDEK	46
5.1.1 Kontrola Felixe Davídka Státní bezpečností	47
5.2 KOINÓTÉS	48
6 NÁVRAT CÍRKVE DO VEŘEJNÉHO ŽIVOTA KONCEM 80. A ZAČÁTKEM 90. LET 20. STOLETÍ	49
6.1 VZPRUHY V ČESKOSLOVENSKÉM NÁBOŽENSKÉM ŽIVOTĚ V 80. LETECH	49
6.2 VZPRUHY V JUGOSLÁVSKÉM NÁBOŽENSKÉM ŽIVOTĚ V 80. LETECH	51
6.2.1 Zjevení Pany Marie v Medjugorje	51
6.2.2 Manifestace ve městě Marija Bistrica	51
6.3 PROJEVY ZMĚN REŽIMŮ V ČESKOSLOVENSKU A SLOVINSKU	52
6.3.1 Otázka restitucí v Československu a České republice	53
6.4 SLOVINSKÁ POLITIKA V 90. LETECH	54
ZÁVĚR	57
RESUMÉ	60

ÚVOD

Na úvod práce bych rád poznamenal, že nejsem věřící a ani se nehlásím k žádnému vyznání. Podnětem k napsání této práce bylo navštívení několika míst spjatých s minulým režimem. Tato místa jsou stále důkazem mnohdy bezdůvodné nenávisti a němými svědky událostí, které se zde odehrály. Jako první jsem navštívil klášter Želiv, který ve mně zanechal hlubokou stopu. Ještě dnes klášter, byť z části rekonstruovaný, nese stopy po necitlivých zásazích. Další místo, které jsem navštívil, byla obec Číhošť, která má v práci zastoupení v samostatné podkapitole o číhošťském zázraku. Dále potom to byla také návštěva a pobyt v bývalém lublaňském klášteře podle návrhu architekta Josipa Plečnika. Tyto návštěvy podnítily moji zvědavost a tak jsem začal otázky kolem věznění nepohodlných občanů bývalé Československé socialistické republiky a Jugoslávie blíže zkoumat. Objevil jsem při nich pomyslnou červenou linii, která se dotýká všech míst, která mnou byla navštívena, a také všech osob, které jsou s těmito místy spjaty – a to boj komunistického režimu s církví.

Ve své práci bych se rád zaměřil nejen na perzekuci církve jako celku v obou státech, ale také na jednotlivé lidské osudy kněží, kteří si přes vytrpěné hrůzy druhé světové války zažili mnohdy ještě větší hrůzy režimu, který následoval po okupantském diktátu, a to režimu komunistickém, který se svou nenávistí vůči jinak než „pokrokově“ smýšlejícím občanům fašismu nejen vyrovnal, ale v mnoha ohledech ho i předčil, tedy alespoň na našem území. Krutost jugoslávského režimu je samozřejmě také nezanedbatelná, ale ve srovnání s naším se zdá přece jen menší, vzhledem k událostem, které vedly k liberálnějšímu vývoji v Jugoslávii. Tímto bych se rád dotkl politicky vykonstruovaných procesů s představiteli církve, jakožto i provokací, kterých se většinou ujímala StB a jugoslávská tajná policie (UDV) a pokusů o získání kontroly nad církevní správou ze strany komunistického režimu. Vzhledem k tomu, že Slovinsko ve zkoumané době spadalo pod jugoslávskou federaci, budu se ve své práci i dotýkat území, která se Slovinskem přímo nesouvisí, ale protože se tato území nacházela v Jugoslávii, z důvodu provázanosti jednotlivých republik pod jugoslávskou správou, muselo se dění v těchto oblastech zákonitě promítnout do celé federace.

Jak jsem zjistil z knihy Vojtěcha Vlčka *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel*¹, která mi poskytla možnost nahlédnout do jednotlivých lidských příběhů a která zároveň plně vykresluje „mašinérii“ degradace svobodného občana na občana nižší kategorie, nepovažovali

¹ VLČEK, Vojtěch. *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel : rozhovory s kněžími a řeholníky, pronásledovanými za komunismu v letech 1948 – 1989*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.

a stále ještě žijící svědkové mnohdy bezdůvodného stíhání nepovažují příkoří, která na nich byla spáchána a mnohdy i zdravotní komplikace způsobené, za něco zlého, ba naopak. Často o zkušenostech hovoří jako o nejlepší škole života a zkoušce víry a nepociťují ke svým vězňům, trýznitelům a všem, kteří se na jejich utrpení podíleli, žádnou nenávist, případně touhu po pomstě. Možná je to dáno jejich povahou, ale co je spíše jistější, jejich povoláním, které jim přikazuje lásku k bližnímu svému a také odpouštění, byť se to týká i jich samých.

Tento zvláštní klid, který našli protagonisté jednotlivých rozhovorů v knize *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel*, mě vedl k zamyšlení, velmi mě oslovil a zároveň ohromil. Pokud vezmeme v potaz jejich často nesnesitelné mučení, onen pocit, kdy téměř všichni věděli, že se nijak nepřečinili proti zákonu², a přesto nebo právě proto sdíleli celu s mnohonásobnými vrahy, primitivními lupiči a další spodinou společností, tak je jejich vůle až zarážející. Samozřejmě se také mezi kněžími našlo několik jedinců, kteří ať už pro vlastní profit nebo proto, že nátlak státní moci byl tak silný, že ho již prostě dál nemohli snášet, uchýlili se ke spolupráci s režimem.

Nechtěl bych nějakým způsobem fanaticky glorifikovat ty kněze, kteří byli vězněni a po propuštění se uchýlili k ilegální církevní činnosti, nebo ty, kteří sloužili církvi se státním souhlasem, a proto také věnuji jednu z podkapitol tzv. Katolické akci, která byla státem ovládanou skupinou tzv. pokrokových kněží. V této kapitole se budu snažit porozumět důvodům ke spolupráci s její státní podobou a také bych rád prozkoumal činnost Josefa Plojgara. Jako protipól se zaměřím na činnost kardinála Josefa Berana a jeho slovinského kolegy Antona Vovka.

S osobami obou kardinálů jsou spojené tajné služby obou států, které jsou v práci taktéž zastoupeny a to samostatnými podkapitolami, na které jsou navázány další podkapitoly o jejich široké činnosti a praktikách, které obě služby používaly.

Jedna kratší kapitola bude také věnována fenoménu Československé skryté církve, její činnosti a a jedné z dalších výrazných osobností církevního života v období socialismu a to tajně vysvěcenému biskupovi Felixi M. Davidkovi, kterého nakonec pro jeho rozporuplnou práci ve skryté církvi, postihl zákaz činnosti.

V závěru se potom pokusím zaměřit na život církve na počátku 90. let a také na změny, které se udály ve státoprávním uspořádání obou států. V Československé a následně České republice na církevní restituce a ve Slovinsku na církev a politiku počátku 90. let.

² *Zákon na ochranu lidové demokratické republiky* [online]. [cit. 2012-04-06]. Dostupné z URL <<http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon231-232-1948.pdf>>.

1 SITUACE V ČESKOSLOVENSKU PO ROCE 1945

Po skončení druhé světové války se mohlo zdát, že zkoušení příslušníci církví, které se vyskytovaly na našem území a také samozřejmě na území tehdejšího Slovinska, ať už jejich vyznání či orientace byla jakákoliv, za největší skupiny však jmenujme například římské katolíky, evangelíky nebo československou církev husitskou, budou si moci vydechnout a plně rozvíjet svoji činnost. V Československu byla základna pro jejich působení velmi široká, vždyť ještě v roce 1950, kdy již probíhaly první z perzekucí, se k vyznání přihlásilo 8 353 282 obyvatel z celkového počtu 8 896 133 lidí žijících na území Československa. Největší základnu měla tradičně církev římskokatolická s 6 792 651 věřícími.³ Obdobné složení obyvatel dle vyznání bychom našli i na slovinském území, samozřejmě vyjma československé církve husitské.

Pohnutky, které vedly politické vedení obou republik k postupné likvidaci církevního vlivu, byly zřejmé. Církev, zejména na venkově, měla velký vliv na obyvatelstvo a stala se tudíž zcela jasnou překážkou pro kolektivizaci venkova. Dále se potom pojetí náboženského života neslučovalo s pojetím komunismu, což se zdá jako ještě větší překážka v koexistování církve a státu než neshody ohledně kolektivizace. Tudíž zde vyvstal konflikt mezi materiálním pojetím života, tak jak ho viděla tehdejší vládnoucí strana, a duchovním pojetím žití, ke kterému byly vedeny celé předchozí generace obyvatel skrz náboženství. Dalším z problémů, který vládnoucí strana těžko nesla, bylo, že je církev ovládána svatým stolicem z Říma a není tudíž pod přímou kontrolou státu, který by mohl její činnost korigovat. Pochopitelně by pro vládnoucí stranu bylo lepší, pokud by ve „svém“ státě měla vše pod kontrolou. Toto nebylo, zejména u římskokatolické církve, možné. Uvážíme-li, že Svatý stolec byl viděn jako posluhovač západního světa a církev jako instituce, která je schopná hýbat masami, je tedy jasné, jak byla církev vnímána.

Po šesti válečných letech a po oficiálním konci války, které znamenaly buď narukování do armády, nebo také časté vyslýchání gestapem, zavládl, jak na našem tak na slovinském území v květnu 1945, mír jak pro běžné občany, tak pro duchovní.

3 *Náboženské vyznání obyvatelstva* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2003 [cit. 2012-03-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03--obyvatelstvo_hlasici_se_k_jednotlivym_cirkvim_a_nabozenskym_spolecnostem>.

1.1 Komunisté u moci

Mír, řekl bych, pouze na mezinárodní scéně, neboť ve vnitropolitických záležitostech se opět rozhořel nový boj. V Čechách a na Slovensku se k moci začali pomalu, ale jistě dostávat komunisté a to samé platilo i pro Slovinsko. Po květnových volbách v roce 1948, které se snad ani za volby, jak je chápeme z dnešního pohledu, nedají označit, završili čeští a slovenští komunisté svoji cestu k moci. Na její převzetí se, nutno podotknout, připravovali již během druhé světové války.

Jako první mezník bychom mohli označit 25. únor 1948, kdy prezident Edvard Beneš přijal demisi 12 demokratických ministrů a sestavením nové vlády pověřil komunistu Klementa Gottwalda. Jako tečka za dokonaným otočením Československa do sovětské sféry vlivu budiž označeny květnové parlamentní volby konané dne 30. května 1948 s jednotnou kandidátkou Národní fronty. „*Kdo by s jednotnou kandidátkou nesouhlasil, mohl do urny vložit „bílý lístek.*“⁴ Tento nápad ovšem nevyšel přímo z hlav komunistických funkcionářů, ti se jenom nechali inspirovat hitlerovským Německem, kde se volby v podobném duchu uskutečnily v roce 1938.⁵ Zde tedy můžeme pozorovat již předeslanou podobnost mezi fašismem v Německu a komunistickým vedením v naší zemi.

Slovinská komunistická strana (Konunistična partija Slovenije dále jenom KSSlo) si nástup k moci pojistila stejným způsobem jako komunisté v Čechách a na Slovensku. Dne 29. listopadu 1945 totiž proběhly v Jugoslávii parlamentní volby, které měly stejný průběh i výsledek jako volby u nás a byly drtivě vyhrány komunistickou stranou.⁶ S tím rozdílem, že po volbách v Čechách a na Slovensku nemusela komunistická strana nahrazovat monarchii federativní lidovou republikou. Po volbách v Jugoslávii a tudíž i Slovinsku a také po roce 1948 v Československu, dochází k nasměrování veškerého politického dění do sovětského modelu. V obou zemích tedy nastalo mimo jiné znárodňování půdy⁷, přičemž v Čechách bylo nejprve znárodnění popíráno programovým prohlášením komunistické strany. Následovaly kádrové čistky, zřizování táborů nucených prací a převýchovných táborů pro nepohodlné občany, případně v českých podmínkách zřízení nechvalně známých pomocných technických praporů neboli PTP, v kterých sloužili i kněží.

Rozvoj komunistické vlády a jejího diktátu byl v obou zemích až na drobné odchylky stejný. V roce 1948 ale v Jugoslávii nastal rozkol mezi nastoupivším prezidentem Josipem

⁴ KREJČÍK, Milan. *Volební systém zaručoval vítězství* [online]. [cit. 2012-03-26]. Dostupné z URL <http://www.totalita.cz/volby/volby_1948.php>.

⁵ Tamtéž

⁶ RYCHLÍK, Jan et al. *Dějiny Slovinska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 208.

⁷ HLADKÝ, Ladislav. *Slovinsko*. Praha: Libri, 2010, s. 102.

Brozem Titem a sovětským vůdcem Stalinem, který poznamenal vývoj jugoslávské komunistické strany až do posledních dnů jejího fungování.

Česká komunistická strana se po převzetí moci spíše soustředila na upevnění jejího postavení a na právní ukotvení její vůdčí pozice v čele státu. K tomuto účelu sloužila i nově vydaná ústava, datovaná k 9. květnu 1948. Českoslovenští církevní představitelé přesto odmítli legálnost nového státu uznat, což deklarovali v pastýřském listě vydaném 4. března 1948.⁸ Pastýřské listy byly určeny všem věřícím a byly čteny při kázáních nebo místo nich. Za jejich jakékoliv šíření a přechovávání hrozila státní moc trestem, přesto se pastýřské listy v kostelech četly a za tím účelem také množily. Jejich distribuci zajišťovala povětšinou mládež, zejména pak příslušníci tělovýchovné jednoty Orel a katolických oddílů Junáka.⁹ Pastýřských listů bylo vydáno několik, nejznámější z nich nese název „*Hlas československých biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky*“, který byl vydán 15. června 1949. Tento list byl vydán jako reakce na založení státní Katolické akce (KA) z 10. června 1949.

1.2 Katolická akce

Katolická akce (KA) byla jeden z dalších prostředků, kterým chtěl stát dosáhnout rozkolu v církvi, jejího odtržení od svatého stolce, následně poté vytvoření národní církve a její postupné likvidace. Za čtení, přechovávání a šíření pastýřských listů hrozila státní moc represemi, proto se také po přečtení pastýřských listů dostalo mnoho kněží do vězení, stejně tak i mnoho laiků, kteří pomáhali pastýřské listy šířit. Mezi uvězněné patřili i biskup Štěpán Trochta, pozdější kardinál, a arcibiskup Josef Beran, který byl ihned po přečtení pastýřského listu internován ve svém paláci v Praze a po následujících šestnáct let vězněn v tzv. domácím vězení na různých místech Československa.

Před státní podobou Katolické akce existovala i její nestátní podoba, která vycházela z církve samotné, konkrétně z encykliky papeže Pia XI. z roku 1922, tato „organizace“ fungovala a stále funguje po celém světě do dnešních dní. Shodný název nebyl vybrán náhodou, názvem Katolická akce se označovala účast laiků na vnitro-církevní činnosti. Snahou strany tak bylo zmást věřící a plynule je přesunout z nestátní podoby KA do státní a tím tak vytvořit základy národní církve, kterou by ovládala strana skrz dosazené vlastenecké kněží, např. Josefa Plojgara. Dalším účelem této takzvané Katolické akce bylo získání podpory a souhlasu představitelů církve s novým režimem, na což reagovali českoslovenští

⁸ BALÍK, Jan – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. s. 21.

⁹ BALÍK, Jan – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. s. 71.

církevní představitelé jednak již zmíněným pastýřským listem a dále také neústupností při jednáních mezi státní mocí a církví. Představa státní moci skutečně byla taková, že se podaří do nové podoby KA přesunout podstatnou masu věřících a vytvoří se tak národní církev, která bude méně, prakticky vůbec, závislá na Vatikánu, ovšem o to více nabude závislosti na státu za podpory „vlasteneckých kněží“ a „pokrokových věřících“. Výsledek ale musel být pro stranu zcela neuspokojující, neboť státní podoba Katolické akce neměla zdaleka takovou podporu a ohlas, jaký se původně očekával. Navíc se spory mezi církví a státní mocí ještě vyostřily, neboť, jak už bylo řečeno, činnost státní KA byla ostře kritizována v pastýřském listě a Svatý stolec prostřednictvím Posvátné kongregace Svatého oficia navíc exkomunikoval z církve všechny participující účastníky státní KA a také všechny věřící, kteří vyznávali materialistické a protikřesťanské učení komunistů; v dekretu vydaném 20. června 1949.

Stát k účelu jednání s církví ustanovil komisi, neformálně známou jako „Církevní šestka“, která vznikla 25. dubna 1949¹⁰. Jejími členy byli: Alexej Čepička (ministr spravedlnosti), Vladimír Clementis (ministr zahraničí, později popraven v procesu se Slánským), Zdeněk Fierlinger (místopředseda vlády), Zdeněk Nejedlý (ministr školství), Václav Kopecký (ministr informací) a Viliam Široký (náměstek předsedy vlády a poslanec národního shromáždění,...). Toto „hvězdné“ složení „Církevní šestky“ vypovídá o tom, jakou váhu přikládala strana otázce vypořádání se s církví. Započatá jednání ovšem narazila na neústupnost biskupů, kteří se nehodlali podvolit a přiznat tak svoji bezvýhradnou poslušnost státu, což by znamenalo nezávislost na Svatém stolci. Vznikl tedy plán, jak rozdělit církev zevnitř. Jednalo se o oddělení biskupského sboru od nižšího duchovenstva a zároveň jejich přímé rozdělení na pokrokové kněží a tzv. reakční. Oddělení biskupského sboru od nižších duchovních mělo svoji logickou podstatu. Ta vyplývala z odporu biskupů k přesvědčovacím akcím, které strana podnikala pro získání pokrokových kněží a věřících jako byla například KA. Tyto akce začaly v omezené míře již v roce 1948 při Krajských akčních výborech Národní fronty a jejich církevních komisích a jejich smyslem bylo přesvědčit věřící a kněží o kladném postoji k režimu, tedy přeměnit je na pokrokově smýšlející; tyto snahy vyvrcholily právě v činnosti státní KA. K dobrým vztahům určitě také nepřispěl incident, který se odehrál o několik měsíců dříve, než byl vydán *Hlas československých biskupů a ordinářů v hodině velké zkoušky*, jednalo se o nalezení odposlouchávacího zařízení při zasedání biskupů ve slovenském Starém Smokovci v březnu 1949. Jednání mezi státem a církví se tak ještě více vyostřila, neboť požadavky ze strany státu se ještě více vystupňovaly, některé byla církev

¹⁰ BALÍK, Jan – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. s. 20.

ochotna splnit, ale pokud k nim měla nějaké výhrady, nebyly diskutovány. Většinou šlo ovšem o přemrštěné žádosti ze státní strany, které církev nemohla akceptovat a tak jednání prakticky uvázla na mrtvém bodě, nicméně stále bylo jasnější, že stát začíná opouštět možnost dohody s církví.

Na jednu stranu se tedy do církve podařilo vnést rozkol a to i díky exkomunikacím, ale na druhou stranu to působilo kontraproduktivně na jednání, která stále probíhala mezi státem a církví. V tomto pomyslném souboji dosáhla strana jakéhosi Pyrrhova vítězství.

Po krachu jednání mezi státem a církví následovaly legislativní změny, které zajistily větší závislost církve na státu. První ze zákonů, který umocnil závislost církve na státním aparátu, byl zákon č. 217/49 Sb., kterým se zřídil Státní úřad pro věci církevní.¹¹ Tento úřad vydával souhlas či nesouhlas k výkonu duchovenské činnosti, jeho pravomoci byly pak delegovány i na nižší úřady – církevní oddělení krajských a okresních národních výborů, které byly obsazovány referenty podle počtu duchovních v jednotlivém kraji, resp. okrese – pro řadové kněze vyřizovali státní souhlas národní výbory. Nutností státního souhlasu, jehož součástí byl i slib věrnosti republice, si stát podmanil činnost kněží, které tak mohl lépe kontrolovat a manipulovat s nimi, neboť státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti byl často vázaný na určité místo. Pokud duchovní vykonával svoji činnost právě bez státního souhlasu, hrozilo mu jednak vězení, neboť vykonávání duchovní činnosti bez státního souhlasu bylo považováno za trestný čin maření dozoru nad církevními a náboženskými společnostmi¹². Následně mu také byly odebrány osobní požitky vyplácené státem, tedy plat a následně důchod, které mu zajišťoval zákon č. 218/49 Sb.¹³, tedy zákon o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností. Oba tyto zákony vstoupili v platnost 1. listopadu 1949, tím se stala církev finančně závislá na státu, neboť jí byla odebrána finanční samostatnost.

Na konci roku 1949, 7. prosince, byl přijat zákon č. 265/49 Sb. o rodinném právu, který přinesl významnou inovaci do instituce manželství. Podle § 1: „*Manželství se uzavírá souhlasným prohlášením muže a ženy před místním národním výborem, že spolu vstupují*

¹¹ *Státní úřad pro věci církevní* [online]. [cit. 2012-04-05]. Dostupné z URL <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1949/sb67-49.pdf>>.

¹² *Trestní zákon ze dne 29. listopadu 1961* [online]. [cit. 2012-04-06]. Dostupné z URL <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1961/sb65-61.pdf>>.

¹³ *Zákon o hospodářském zabezpečení církve římsko-katolické státem* [online]. [cit. 2012-04-06]. Dostupné z URL <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1949/sb68-49.pdf>>.

v manželství“¹⁴ a podle § 2: „*Nebude-li toto prohlášení snoubenců učiněno před místním národním výborem, manželství nevznikne.*“¹⁵ Do této doby byl podle Modu vivendi mezi československou vládou a Svatým stolcem z roku 1928 sňatek církevní i občanský stejně rovný, od tohoto data musel před církevním sňatkem nutně předcházet sňatek občanský. Tímto zákonem tak byla církvi odebrána jedna z dalších činností duchovního života. Tomuto zákonu totiž ještě předcházelo faktické zrušení výuky náboženství na školách dle zákona č. 95/48 Sb.¹⁶, ve kterém se § 19 ustanovilo, že: „*Předpisy o zřizování oddělení pro náboženskou výchovu a o počtu vyučovacích hodin vydá vláda nařízením*“. Což v praxi znamenalo výrazné omezení výuky náboženství, případně její úplné zrušení.

Mimo tyto zákony, které byly s církví přímo spjaty, stál zákon na ochranu republiky č. 231/48 Sb.¹⁷, přijatý 6. října 1948, který nahradil zákon č. 50/23 Sb. Zákon zahrnoval tresty za vlastizradu, neoznámení trestného činu, vyzvědačství a další, které byly podstatně tvrdší než v zákoně předchozím. Ve smyslu tohoto zákona, který si státní moc vykládala velmi svévolně, bylo vězněno, pronásledováno a také popraveno několik stovek občanů Československa. Na tomto pronásledování se podílela, procesy připravovala a zároveň je dirigovala Státní bezpečnost (StB), nicméně její činnost byla dalekosáhlejší. Ať už se jednalo o kolektivizaci venkova, věznění inteligence nebo právě náboženskou perzekuci.

1.2.1 Sdružení katolických duchovních *Pacem in terris*

Po neúspěchu, který za sebou zanechala Katolická akce, se státní moc rozhodla poprvé poněkud pozměnit svoji politiku vůči církvi. Již nechtěla ovládat církev prostřednictvím laiků, na které byla KA právě mířena, ale státní moc se rozhodla, zaměřit se přímo na duchovní. Na konferenci československých vlasteneckých kněží, konané 4. a 5. července 1950 na Velehradě, bylo odhlasováno založení tzv. Velehradského výboru katolického duchovenstva¹⁸. Tento výbor v průběhu dalších bezmála 40-ti let několikrát změnil svůj název, ale ať už se jednalo o Celostátní mírový výbor katolického duchovenstva nebo Mírové hnutí katolického duchovenstva, případně Sdružení katolického duchovenstva *Pacem in terris*

¹⁴ *Zákon ze dne 7. prosince 1949 o právu rodinném* [online]. [cit. 2012-04-06]. Dostupné z URL <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1949/sb86-49.pdf>>.

¹⁵ Tamtéž

¹⁶ *Školský zákon* [online]. [cit. 2012-04-08]. Dostupné z URL <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1948/sb38-48.pdf>>.

¹⁷ *Zákon na ochranu lidově demokratické republiky* [online]. [cit. 2012-04-06]. Dostupné z URL <<http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon231-232-1948.pdf>>.

¹⁸ BALÍK, Jan – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. s. 129.

(SKD PIT), dá se považovat za základ všech těchto hnutí, sdružení a výborů, právě Mírové hnutí katolického duchovenstva. Vliv všech třech organizací na stát a na církve se v průběhu let měnil, přičemž před rokem 1968 dosáhl svého minima, kdy nabyl spíše formální podoby.¹⁹

Po ukončení pražského jara v roce 1968 a začátku normalizace se hledala nová organizace, která by nahradila skomírající Mírové hnutí katolického duchovenstva. V květnu 1970 tak bylo rozhodnuto o vzniku Sdružení katolického duchovenstva *Pacem in terris*.²⁰ Do této organizace byla nabírána především nová generace kněží, kteří byli ochotni aktivně spolupracovat s režimem. Již se nejednalo o velké osobnosti poválečné doby, které prošly třeba i několika koncentračními tábory, ale jejich místa nahradili mladí kněží, kterým šlo především o vydobytí vysokých církevních postů. Nové sdružení mělo po provedené federalizaci státního zřízení také federální charakter, proto vzniklo české SKD PIT ČSR a SKD PIT SSR, které bylo zastřešeno federálním SKD PIT ČSSR.

Svou činnost zahájilo SKD PIT 31. srpna 1971, kdy jak na Slovensku, tak v Čechách proběhly ustavující konference obou národních odnoží, federální SKD PIT začala působit 17. listopadu 1971.

1.2.2 Působení SKD PIT

Pacem in Terris mělo poměrně široký záběr činnosti, nicméně většina z jeho aktivit byla spojena s projevem loajálnosti vůči režimu jako například různé deklarace podpory bojujícímu lidu některé z rozvojových zemí, případně blahopřání k narozeninám zasílané politikům na vlivných místech. Jednou, dalo by se říct, z bohubylých činností *Pacem in Terris* bylo vydávání edice *Teologické studie*, která měla jako jedna z mála vyšší užitnou hodnotu a mohla tak reálně přispět k edukaci. Na druhou stranu SKD PIT kontrolovala Katolické noviny, které byly „hlavním církevním periodikem“ a zcela určitě nebyly nestranné v otázce postoje vůči režimu. Ovšem zdaleka nejznámější činností bylo udělování státního souhlasu, případně nesouhlasu, k výkonu kněžské činnosti. Možná i právě proto mělo toto sdružení tak velký počet členů, protože příslušnost ke SKD PIT výrazně zvyšovala možnost získání státního souhlasu, který byl nutný k výkonu kněžské činnosti. Pokud by totiž kněz vykonával činnost bez příslušného souhlasu, hrozily za tento přečin jednak peněžní sankce a také věznění.

Hodnostáři státem nezmanipulované církve zachovávali ke SKD PIT neutrální postoj, tedy alespoň v začátcích fungování SKD PIT, nicméně v roce 1975 poprvé došlo k projevení

¹⁹ Tamtéž s. 131.

²⁰ Tamtéž s. 131

nesouhlasu s politikou SKD PIT, kdy po zasedání federálního výboru SKD PIT otiskly Katolické noviny projev místopředsedy Ústředního výboru Národní fronty Tomáše Trávníčka. Obsah jeho projevu není pro pochopení situace až tak podstatný, podstatnější je, že se po přetištění v Katolických novinách zvedla vlna nevole ze strany českých a slovenských katolíků, kteří se nebáli dát najevo svoje rozhořčení s výše zmíněným projevem. Na základě této nevole byl tištěn tak leták s názvem „*Likvidujeme vás, tleskejte!*“²¹, nicméně jeho šíření bylo velmi limitováno státní mocí, která opět nedopustila žádné větší protesty. Ale už zde můžeme spatřovat počátek větších nesouhlasů s fungováním této organizace. V roce 1978 vystřídal na papežském stolci Jana Pavla I. Karol Wojtyła neboli Jan Pavel II.²², už z počátku jeho pontifikátu bylo jasné, že se bude jednat o výjimečnou osobnost, která bude mít znalost církevního života v komunisty ovládaných zemích a rozhodně nebude podporovat „pseudocírkevní organizace“ právě typu SKD PIT. Právě toto jeho stanovisko podnítilo některé z našich představitelů církve k radikalizování postoje vůči SKD PIT. Jednou z nejvýraznějších osobností církve v posledních letech fungování komunistického režimu v Československu se tak stal kardinál František Tomášek. V roce 1982 navíc vyšel ze Svatého stolce dokument známý pod názvem *Quidam episcopi*, který zakazoval činnost kléru v některých sdruženích – tento dokument se také vztahoval na SKD PIT. Přesto samo sdružení až do pádu komunistického režimu odmítalo jeho platnost uznat, kardinál Tomášek se tedy ještě písemně dotázal, pro ověření, zda se *Quidam episcopi* vztahuje také na SKD PIT, přičemž mu bylo autorem dekretu odpovězeno kladně²³. Následoval veřejný distanc některých církevních hodnostářů od tohoto sdružení, mezi nimiž stál i výše zmiňovaný kardinál. Od vydání dekretu vliv SKD PIT již jen upadal, až v roce 1989 organizace zcela zanikla. Za zmínku zcela určitě stojí, že SKD PIT je zaneseno i v materiálech StB, v kterých se uvádí, že zde působilo přibližně na 90 agentů, skrz něž se StB dařilo pronikat do církevního prostředí.²⁴

²¹ BALÍK, Jan – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. s. 135 – 137.

²² Tamtéž s. 54.

²³ Tamtéž s. 141.

²⁴ Tamtéž s. 145

1.3 Josef Plojhar

Jak již bylo nastíněno, ne všichni kněží byli striktně protirežimní, dle údajů Státního úřadu pro věci církevní bylo na začátku 50. let v českých zemích zaokrouhleně 3000 kněží, z toho jich zhruba 50 bylo výhradně prorežimních, 700 jich částečně souhlasilo s politikou KSČ a zbytek byl nestranný nebo jasně proti.²⁵ Je otázkou, do jaké míry jsou údaje přesné, neboť někteří z kněží byli donuceni svoji náklonnost režimu nuceně prohlásit pod nátlakem, ale jako vzorek pro ilustraci postojů duchovních tyto údaje postačují.

Ve své práci jsem již několikrát zmínil jméno kněze-kolaboranta Josefa Plojhara (příloha číslo 1.), tento kněz vyčníval nad ostatní prorežimní kněží svojí politickou angažovaností.

Josef Plojhar působil před válkou jako českobudějovický kaplan, za války byl Němci vězněn například v koncentračním táboře Dachau²⁶, po osvobození potom započala jeho spolupráce s KSČ. Již po válce se stal členem předsednictva Československé strany lidové, lépe řečeno jejího prokomunistického křídla. V roce 1948 se stal předsedou této strany a v tom samém roce byl pro neuposlechnutí zákazu kandidovat ve volbách suspendován arcibiskupem Beranem²⁷ dle rozhodnutí biskupské rady z 3. května 1948, která ustanovila, že pokud bude kněz kandidovat bez povolení svého ordináře, bude suspendován a zbaven kněžských funkcí²⁸. V roce 1949 se na něj taktéž vztáhly exkomunikace za účast v Katolické akci a taktéž byl exkomunikován za podporu komunistického režimu, v roce 1957 navíc přibyla exkomunikace za spolupřípravu a spoluprosazení zákona, který povoloval interrupce. Tento zákon pomáhal připravit jako ministr zdravotnictví, kterým byl od roku 1948 do roku 1968 (byl nejdéle sloužícím ministrem komunistického režimu). Josef Plojhar byl z důvodů několika exkomunikací zcela vyloučen z veřejného církevního života, přesto i tak nadále vystupoval na veřejnosti jako zástupce církve například při národní pouti na Sázavě v roce 1949²⁹ a dále sloužil bohoslužby³⁰, stranou byl prezentován jako kněz-politik, přestože se ho církev vzdala. V roce 1951 z něj sice byly exkomunikace sňaty pražským kapitulním vikářem, ale vzhledem k tomu, že se jednalo z hlediska církevního práva o překročení vikářových pravomocí, nadále byly exkomunikace platné až do jeho smrti v roce 1981.

²⁵ BALÍK, Jan – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. s. 128.

²⁶ SVOBODA, Bohumil. *Kardinál Josef Beran : životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008. s. 71.

²⁷ BALÍK, Jan – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. s. 150.

²⁸ Tamtéž s. 128.

²⁹ Tamtéž s. 127.

³⁰ Tamtéž s. 128.

Režimu se samozřejmě takováto osoba hodila, protože mohl na jejím příkladu snadno dokazovat, že komunistické materialistické učení nekoliduje s učením křesťanským a že i věřícím je v Československu umožněno vykonávat veřejné funkce bez ohledu na jejich náboženské vyznání. Dle vlastních Plojharových zápisků byl on sám přesvědčen o tom, že komunismus a křesťanství mohou volně spolupracovat.³¹ V roce 1968 byl z důvodu probíhajícího stranického obrozeneckého procesu zbaven všech významnějších veřejných funkcí, ale ani po okupaci vojsky varšavské smlouvy a následné normalizaci nebyl do svých předchozích postů navrácen. Režim si zřejmě byl vědom jeho neoblíbenosti a pověsti z předcházejících let mezi občany a tak se stal od roku 1969 poslancem Národního shromáždění. Tato funkce sice byla veřejnou službou, ale Plojhar již nebyl tolik na očích veřejnosti.

Josef Plojhar byl tedy pro církev smutným úkazem a v očích československých katolíků se jeho jméno změnilo v pejorativní označení odpadlíka. Jeho pohřeb v roce 1981 měl na důrazné žádosti strany vést kardinál Tomášek, ten ale z výše zmíněných důvodů odřekl a Plojharův pohřeb tak byl veden dalším kolaborujícím knězem, neboť se z ordinářů nenašel nikdo, kdo by chtěl Josefa Plojhara pohřbít.

1.4 Státní bezpečnost

Činnost tohoto útvaru bezpečnostních složek Československa byla velmi rozmanitá a postihnout všechny aspekty její činnosti by bylo skoro nebylo možné. Hlavní náplní StB, která se v průběhu let fungování nezměnila, byla ochrana komunistické moci. Za tento hlavní úkol se potom dokážou skrýt všechny činnosti, ať už se jedná o perzekuce, sledování, provokace nebo politické procesy.

Státní bezpečnost stála v pozadí všech politických procesů 50. let, ať už se jednalo o vznesení vykonstruovaného obvinění, věznění nebo v konečné fázi i zmanipulovaný soud, dělo se tak většinou pod taktovkou StB. To je možné vydedukovat i z vyjádření ministra národní bezpečnosti Karola Bacílka na celostátní konferenci KSČ v roce 1952: „*O tom, kdo je vinen a kdo je nevinen, kde končí omyly a chyba a nastává trestní odpovědnost, rozhodne strana za pomoci orgánů národní bezpečnosti.*“³² Tímto prohlášením zcela jasně formuloval vztah justice a komunistické strany v otázce politických procesů. Nebo-li, jak píše Antonín Kratochvíl v knize *Žaluji I.: „Úloha Bezpečnosti byla ve výrobě procesu značná... Moc Bezpečnosti nad osudem zatčeného byla rozhodující, provázela ho nejen ve vazbě, ale i u*

³¹ Tamtéž s. 150.

³² KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Brno: DOPLNĚK, 1999. s. 100.

soudu a při výkonu rozsudku.“³³ Uvážíme-li, že ministerstvo bezpečnosti navíc mělo v padesátých letech 83 (!) tisíc zaměstnanců a přímých agentů.³⁴ a připočteme-li také k tomuto číslu rozsáhlou síť konfidentů (dobrovolných či nedobrovolných), která čítala 175 tisíc lidí³⁵, dosáhneme úctyhodného čísla a musí nám být jasné, jaké zázemí bylo pro fungování StB vytvořeno. Takto vysoký počet spolupracovníků zajišťoval vládnoucí straně poměrně solidní kontrolu nad valnou částí veřejného života v ČSSR. Lidé se tak pod tíhou vyšetřování, při kterém docházelo k mučení a i psychickému násilí, přiznávali k trestným činům, které jimi ani spáchány nebyly.³⁶ Mnozí ti, co byli vězněni a následně po několika letech propuštění na svobodu, žili stejně na okraji společnosti, protože se záznamem v trestním rejstříku nebylo možné sehnat řádnou práci. Vlastně stačilo, pokud byl v užším rodinném kruhu někdo tímto stigmatem poznamenán a jeho trest se stal trestem i pro další členy rodiny.³⁷

Po únorovém převratu v roce 1948 přešla státní bezpečnost jako jedna z neuniformovaných složek Sboru národní bezpečnosti plně pod vliv komunistické strany. Od svého založení v roce 1945 nicméně prakticky plně spolupracovala s komunistickou stranou a podílela se na jejím uchvácení moci, ale hlavní rozvoj přišel až po únoru 1948, kdy začala StB do svých řad verbovat nové rekruty. Další z mezníků v činnosti StB nastal 23. května 1950, kdy se od ministerstva vnitra oddělilo ministerstvo národní bezpečnosti, pod které StB nadále spadala.³⁸ Oddělením od ministerstva vnitra tak došlo k posílení mocenské pozice StB a jejího většího vlivu v politice. Nicméně z důvodu reorganizace ministerstvo po třech letech činnosti zaniklo a 11. září 1953 bylo opět sloučeno s ministerstvem vnitra. Přestože by se mohlo zdát, že se tím vliv StB na dění ve státě oslabí, opak byl pravdou a opětovné sloučení s ministerstvem vnitra dalo ministerstvu národní bezpečnosti jenom jiný název. Tedy jinými slovy se neslučovalo ministerstvo národní bezpečnosti s ministerstvem vnitra, ale ministerstvo vnitra přešlo pod ministerstvo národní bezpečnosti, přičemž propůjčilo svůj název dosavadnímu ministerstvu národní bezpečnosti.³⁹

³³ KRATOCHVÍL, Antonín. *Žaluji I : Stalinistická justice v Československu*. Brno: Česká expedice s nakladatelstvím DOLMEN, 1990. s. 46.

³⁴ Tamtéž s. 44.

³⁵ Tamtéž s. 44.

³⁶ LEHKÝ, Miroslav. Komunistické zločiny v Československu a jejich stíhání. In *Zločiny komunistických režimů : sborník z mezinárodní konference : pohled historiků a právních expertů*. David Svoboda. Praha: Centrum pro studium totalitních režimů, 2011. s. 278.

³⁷ VAŠKO, Václav. *Dům na skále III., Církev vězněná : 1950 – 1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. s. 274.

³⁸ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Brno: DOPLNĚK, 1999. s. 15.

³⁹ Tamtéž s. 17.

Příslušníků, kterými byli členy StB v předválečných letech, nebylo mnoho, povětšinou se jednalo o předválečné komunisty, noví rekruti se nabírali především z řad Lidových milicí a z dalších stranických orgánů.⁴⁰ Tito nováčci se stali nejspolehlivějšími nástroji při výsleších, neboť dostali jediný úkol – zjistit jakým způsobem se vyslýchaný provinil proti režimu. Jedinou informací, která jim byla podána, bylo, že se vyslýchaný provinil, většinou tak vyšetřovatelé vyslýchali domnělé špióny, agenty nebo zrádce. Mnozí z nováčků v řadách StB neznali v plném znění zákony, podle kterých zadržovali a vyslýchali obviněné, nedovedli řádně vyslýchat, ani sepisovat protokoly – tedy nejelementárnější úkony vyšetřovatele. Odborné vzdělání bylo u nově příchozích adeptů na začátku 50. let celkově problémem, protože většina z nováčků prošla jenom krátkodobými kurzy, případně přednáškami, které samozřejmě ani zdaleka nemohly pokrýt jejich nejnutnější vzdělání. Určitého „zlepšení“ ve školení bylo dosaženo až před polovinou 50. let, kdy začali nově příchozí studovat na nově vzniklých soustavách škol ministerstva vnitra v mimořádných formách studia.⁴¹

Stále se ovšem vyskytovali tací příslušníci, kteří svoji neznalost nahrazovali fyzickým a psychickým nátlakem a vzájemným primitivním soutěžením, například v délce výslechu. Při výsleších a vazbě nebylo výjimkou fyzické bití, psychický nátlak, podávání narkotik, odpirání základních lidských potřeb jako například spánku, jídla, světla a kontaktu s okolím. „*V padesátých letech byla nekonečná řada vězňů, kteří se ani k soudu nedostali, byli ubiti při výsleších, nebo spáchali sebevraždy ve vyšetřovací vazbě.*“⁴² Této problematiky se okrajově dotýkám v kapitole věnované číhošťskému zázraku.

1.4.1 Věznění

Soudnictví produkovalo velké množství politicky nepohodlných vězňů a vězeňkyň, které bylo potřeba někam umístit. Ať už před samotným soudem při vazebním zadržení nebo po případném odsouzení. Jako zadržovací vazební věznice sloužily zejména věznice na pražské Ruzyni a Pankráci. Zde byly prováděny výslechy a také zde byla část, kde si již odsouzení trestanci odpykávali své tresty. Dalšími zařízeními byly potom Valdice, Leopoldov a Pardubice.

V Pardubicích se nacházela především ženská věznice, kde byly zadržovány jednak opravdové kriminální živly, ale souběžně s nimi i politické vězeňkyně, ty zde měly zřízena dokonce dvě zvláštní oddělení, jedno se jmenovalo „Hrad“ (dvě cely pro zhruba 65 žen) a

⁴⁰ Tamtéž s. 9.

⁴¹ Tamtéž s. 11.

⁴² KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Brno: DOPLNĚK, 1999. s. 47.

druhé „Vatikán“ – oddělení pro řeholní sestry.⁴³ Z „vatikánského“ oddělení vzešla v roce 1955 protestní hladovka, která měla upozornit především na velmi špatné hygienické a stravovací poměry. Ty se skutečně po hladovce zlepšily, ovšem její iniciátorky byly vsazeny do korekce. Dalším z pokusů o zlepšení podmínek ve věznici byl velmi troufalý plán z roku 1956 zaslat dopis tehdejšímu generálnímu tajemníkovi OSN Dagu Hammarskjöldovi, který přijel v tomto roce na návštěvu Československa. Dopis nebyl velvyslanci doručen ani úřední cestou ani cestou neúřední, o kteroužto se vězeňkyně samy,⁴⁴ avšak po zjištění, že se vězeňkyně pokoušely zkontaktovat mezinárodní autority, následovaly další z represálií a přesun některých proviněných do jiných nápravných zařízení.⁴⁵

Leopoldovská věznice (příloha číslo 2.) ležící blízko Trnavy na Slovensku, byla původně vybudována jako barokní pevnost proti nájezdům Turků, později, koncem 19. století byla přeměněna na věznici. Po převzetí moci komunisty se stala jedním z nejtvrděších nápravných zařízení v ČSSR a to i díky podmínkám, které zde, podobně jako v dalších zařízeních tohoto charakteru panovaly – tedy přeplněnost, nedostatek základní hygieny a krutost, s jakou bylo s vězni zacházeno. Do leopoldovské věznice bylo v roce 1954 přemístěno prominentní oddělení z plzeňské věznice na Borech, v slangu bachařů bylo výstižně nazýváno Kreml. Toto oddělení sloužilo pro prominentní vězně všech politických orientací, tudíž se zde mohli potkat osobnosti reprezentující pozdější prominentní komunistický svět (Gustáv Husák – pozdější prezident ČSSR); vězni, kteří se za války aktivně zúčastnili kolaborace s fašisty (Rudolf Beran - předseda vlády druhé republiky); tak i katoličtí kněží (Metoděj Dominik Trčka – umučen a blahoslaven, Anastáz Opasek). Pro oddělení politických vězňů z církevních řad se spíše vžilo označení Vatikán. K izolaci do takovýchto oddělení doházelo v důsledku nařízení vyšších míst – „*Pokud by byli kněží ponecháni mezi ostatními vězni, rozvraceli by je svými řečmi, pokud budou ovšem ponecháni dohromady, je možné, že se domluví proti nám*“. ⁴⁶ Ve většině případů tedy byli kněží soustředěni v jednom oddělení, ale ne vždy byla vězeňská služba při dodržování této zásady důsledná. ⁴⁷ Přičemž ani izolování věřících vězňů od zbytku trestanců nebylo úplně věřícím na škodu. Naopak při zpětném pohledu můžeme říci, že to vězněným pomohlo utřídit svoje myšlenky v rámci debat, které mohli vést s ostatními duchovními, ba co více, někteří kněží vyšli z vězení se solidně vypracovaným programem dalšího rozvoje své duchovní činnosti a pokud bychom se podívali

⁴³ VAŠKO, Václav. *Dům na skále III., Církev vězněná : 1950 – 1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. s. 234.

⁴⁴ Tamtéž s. 245.

⁴⁵ Tamtéž s. 245.

⁴⁶ Tamtéž s. 208.

⁴⁷ Tamtéž s. 208.

na vězněné do detailu, přijdeme na to, že věznění duchovní ve svém rozjímání s ostatními spoluvězni předběhli, byť z důvodu přísné izolace, nevědomky II. vatikánský koncil.⁴⁸

Vězni byli využíváni na těžké práce, například ještě v roce 1962 byla běžná jedenáctihodinová pracovní směna, a to i v neděli. Pokud nebyl pracovní plán naplněn, následoval desetidenní pobyt ve velmi tvrdé korekci.⁴⁹

Další vězeňská zařízení byla rozeseta po celém území ČSSR a to i vzhledem k tomu, že pod jednotlivé věznice ještě spadaly další útvary, jako například doly, lomy a tábory nucených prací, často přidružené právě k dolům. Jednotlivé věznice se od sebe prakticky nelišily v podmínkách, ve kterých byly tresty vykonávány, tedy nedostatečná osobní hygiena, přeplněnost cel, tvrdá manuální práce, krutost jednotlivých bachařů, nicméně drobné odchylky bychom mohli nalézt. Leopoldov byl například pro vězně „konečnou stanicí“, tím chci poukázat na to, že přesto přese všechno nebyly všechny věznice stejné. Samozřejmě, všechny byly kruté, ale některé o trochu více, o čemž může svědčit i pravidelné vítání leopoldovských vězňů: „*Nepřijeli jste sem proto, abyste si zde odpykávali trest, ale přijeli jste sem proto, abyste zde zdechli.*“⁵⁰ Nicméně i výjimka potvrzuje pravidlo – tím poukazují na to, že leopoldovští církevní vězni dostali k dispozici bývalé bachařské byty. Ty se sestávaly z naprosto nadstandardních prostor, tedy z dvou obývacích místností, velké pracovny a koupelny s dvěma toaletami.⁵¹ Tyto podmínky byly na tehdejší dobu a poměry zcela nadstandardní.

1.4.2 Pastore ve vězení

Za první republiky bylo běžné, že se ve věznici pravidelně konaly nedělní bohoslužby, které vykonávaly kněží z místních farností, účast na bohoslužbách byla zcela dobrovolná. Po válce bylo toto pravidlo obnoveno, někde se konání bohoslužeb udrželo i po únoru 1948, přestože již začaly být bohoslužby a přítomnost kněží ve věznicích omezovány. V padesátých letech potom náboženská činnost v nápravných zařízeních upadla úplně, dokonce mohla být i soudně stíhána.⁵² Kněží byli před vykonáváním náboženských obřadů v prostorách věznic varováni již při vstupních výsleších, stejně jako laici, většinou ale nebylo na varování dbáno a pastore v improvizovaných podmínkách přesto probíhala. Pomůcky nutné pro vykonávání

⁴⁸ BALÍK, Jan – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. s. 319.

⁴⁹ HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990. s. 238.

⁵⁰ Tamtéž s. 238.

⁵¹ VAŠKO, Václav. *Dům na skále III., Církev vězněná : 1950 – 1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. s. 216.

⁵² VAŠKO, Václav. *Dům na skále III., Církev vězněná : 1950 – 1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. s. 194.

mše si kněží obstarávali různými způsoby, případně je musely substituovat jinými dostupnými komoditami anebo se bez nich plně obejít. Pro sloužení tridentské mše, která byla pro dané období aktuální, předtím než II. vatikánský koncil roku 1969 schválil mši podle misálu papeže Pavla VI., byly potřebné následující nezbytnosti: misál, ze kterého by mohl kněz předčítat, kalich a s ním spojené víno a také hostie. Absenci misálu nahrazovali kněží většinou předříkáváním modliteb z paměti, sehnat kalich ve vězeňském prostředí bylo naprosto nemožné, tudíž se víno podávalo většinou v ampulkách od léků. Pod pojmem víno se myslí šťáva z rozinek namočených ve vodě a následně vyždímaných. Kněží si museli vypomoci, jak jen t bylo možné, a tak břevnovský opat Anastáz Opasek vyráběl hostie v průběhu svého věznění v Leopoldově z bílého těsta od buchet. „*Hostie, které mohou být a u východní církve jsou z nekvašeného chleba, se vyráběly z buchet, které jsme dostávali vždycky v sobotu nebo v neděli jako večeři.*“⁵³

Ve věznicích se také dařilo obracet vězně zpátky na víru, podávat rozhřešení před smrtí, zpovídat a jinak rozvíjet duchovenskou činnost. Dle Václava Vaška, který byl sám vězněný společně s církevními představiteli, nebyly společné modlitby na celách v 50. letech nic neobvyklého.⁵⁴ Sám ve své knize *Dům na skále III.* vzpomíná, jak Jan Baptista Barta⁵⁵ sestavoval pro ostatní vězně stručné katechismy, vězni u něho vykonávali své celoživotní zpovědi a autor je také přesvědčen, že Barta několik vězňů i pokřtil.⁵⁶

Kněží tedy měli velký vliv i na ostatní spoluvězně, ať už od nich byli více či méně izolováni, vždy se ve věznicích dělo to, co jsem popsal výše, tedy prohlubování a návraty do víry, křty, konverze... Míru vlivu lze přisoudit poměrům, ve kterých se vězni nacházeli, ve věznicích se smývaly společenské rozdíly, uniformní ošacení neumožňovalo rozeznat, zda spolu na cele sedí bývalý prominentní komunista, obyčejný zloděj nebo kněz.⁵⁷ Navíc kněží byli kamarádští, solidární s ostatními spoluvězni a sympatie si získávali také optimismem, který v sobě chovali, dále pak i inspirativně působili na ostatní spoluvězně. Možná i proto se dala

⁵³ OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení : vzpomínky opata břevnovského kláštera*. Praha: Torst, 1997. s. 223

⁵⁴ VAŠKO, Václav. *Dům na skále III., Církev vězněná : 1950 – 1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. s. 200.

⁵⁵ Jan B. Barta – lektor tajné teologie, františkánský katolický disident. Prošel nacistickým koncentračním táborem, internačním centrem Želiv a příbramskými uranovými doly.

⁵⁶ VAŠKO, Václav. *Dům na skále III., Církev vězněná : 1950 – 1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. s. 202.

⁵⁷ Tamtéž s. 206.

řada lidí ve věznici pokřtít nebo se navrátila zpět ve víru, jako například plk. Luboš Hruška,⁵⁸ který se nechal pokřtít P. Františkem Šilhanem.⁵⁹

1.5 Akce K a Akce Ř

Jedny z mnoha akcí, namířených proti církvi v Československu, které se odehrály pod vedením StB, byly dvě akce, při nichž byly zabráný a obsazeny kláštery v Čechách a na Slovensku. V případě mužských klášterů se tento zásah nazývá Akce K nebo také bartolomějská noc, v případě ženských Akce Ř. Obě akce se odehrály v roce 1950.

V případě Akce K se začaly konat přípravy už o jeden rok dříve, tedy v roce 1949, kdy z akčních výborů Národní fronty byl vznesen požadavek na zestátnění klášterů. Ten byl tzv. „Církevní šestkou“ schválen dne 22. srpna 1949, načež začaly přípravy na tuto akci. Jejím podnětem se staly informace, které byly získány v procesu Machalka a spol., který předcházela celé Akci K. Informace, které byly „vyextrahovány“ z procesu, měly údajně poukazovat na protistátní činnost, která byla vyvíjena právě v klášterních objektech. Zároveň se zde také měly nacházet zbraně, které měly sloužit k převratu lidově demokratického zřízení.⁶⁰ Komunistická strana si od tohoto zásahu slibovala omezení vlivu řádů na společnost, ale především tímto krokem mohla získat velké množství nemovitého majetku, který mohl být použit pro další účely.⁶¹ Pod pojmem omezení vlivu řádů na společnost si představme shromáždění řeholníků do několika málo klášterů, které jim byly dány k dispozici, aby zde mohli vykonávat svoji činnost. Tedy vystěhování velkého množství bratrů z klášterů, ať už městských nebo venkovských, do jiných klášterů, které se, pokud možno, nacházely mimo hustě osídlené oblasti. Za tímto účelem byli řeholníci dislokováni v kláštorech, které se všechny, až na jednu výjimku, nacházely v příhraničních oblastech. Jediným českým klášteřem, který nebyl umístěn v pohraničí, byl klášter Želiv, který ovšem měl v soustavě soustředěvacích klášterů zvláštní postavení. Tento premonstrátský klášter sloužil jako internační středisko pro „nejreakčnější živly“.

Samostatná Akce K začala v noci z 13. na 14. dubna 1950 a byla rozdělena do dvou fází. Charakteristickým rysem první fáze byla její dobrá organizovanost, kdy ve všech postižených kláštorech proběhla prakticky stejně. V průběhu noci byli obyvatelé klášterů

⁵⁸ plk. Luboš Hruška – hluboce věřící důstojník Československé lidové armády zatčen v roce 1949 při pokusu o nedovolené překročení státních hranic a odsouzen na 18 let

⁵⁹ VAŠKO, Václav. *Dům na skále III., Církev vězněná : 1950 – 1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. s. 204.

⁶⁰ BALÍK, Jan – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. s. 161.

⁶¹ Tamtéž s. 158.

vzbuzení příslušníky StB, SNB nebo Lidových milicí (složky se při akci mísily a doplňovaly), bylo jim přikázáno vzít si nejnnutnější věci osobní potřeby a ještě téže noci byli převezeni do nových působišť.⁶² Zároveň se státní moc ani nesetkala s žádným odporem ať už věřících nebo prostých občanů, při první fázi se tedy podařilo zabrat 75 klášterů a tento zábor postihl 876 řeholníků.⁶³

Druhá fáze, která proběhla mezi 27. a 28. dubnem 1950, měla prakticky stejný průběh, státní moc se opět nesetkala s žádným odporem. Zřejmě proto, že řeholníci zbylých řádů již počítali s tím, že budou také přesunuti. Druhá fáze se dotkla 69 klášterů a 364 řeholníků.⁶⁴

Pokud tedy celou Akci Ř zesumírujeme, tento nezákonný zákrok se v Čechách a na Moravě dotkl 144 klášterů, ze kterých bylo vyhnáno celkem 1240 řeholníků. Na Slovensku proběhla celá akce obdobně, ale s větším odporem občanů, kteří například v klášteře Podolínece vylomili bránu a střetli se s policií a armádou. I přes to bylo na Slovensku vysídleno ze svých působišť 1180 řeholníků. V celém Československu se při součtu dostaneme na končený počet 2420 řeholníků, kleriků i noviců. Tedy to, co načaly již osvícenské josefínské reformy konce 18. století, se komunistické moci v Československu povedlo dokončit v rozmezí čtrnácti dnů o necelá dvě století později.

1.5.1 Akce Ř

Akce Ř, která měla obdobně jako Akce K vyklidit ženské kláštery a tím opět o trochu více přiblížit československou církev k zániku, nicméně nebyla pro režim toliko jednoduchou otázkou, jako výše zmiňovaný zákrok proti mužským řádům. Řádové sestry totiž zastávaly funkce, které nebylo možné ze dne na den nahradit civilními pracovníky. Jednalo se především o sestry, které vykonávaly služby v nemocnicích, ústavech pro choromyslné a v domovech pro seniory. Počet sester „zaměstnaných“ na těchto místech dosahoval v roce 1950 v celém Československu 9748.⁶⁵ Tyto služby, sestry navíc poskytovaly téměř bez nároku na plat,⁶⁶ tudíž i z ekonomického hlediska by se jednalo o další navýšení výdajů na platy nových pracovníků, a co je důležitější, o tuto práci byl z řad civilních zaměstnanců (stejně jako dnes) malý zájem. Akce Ř tak tedy neproběhla jednorázově jako Akce K, ale byla rozplánována na

⁶² Tamtéž s. 159.

⁶³ Tamtéž s. 160.

⁶⁴ Tamtéž s. 160.

⁶⁵ BALÍK, Jan – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. s. 179.

⁶⁶ Tamtéž s. 180.

více etap. Proběhla tak v několika vlnách červenec – září, listopad – prosinec (obojí 1950) a leden – březen 1951. Každá z etap měla svoje zaměření vypracované tak, aby se dosáhlo zmenšení vlivu ženských řeholí; první etapa byla zaměřená na internaci řeholnic, druhá potom na snížení disciplíny v řádech a další internaci, třetí pak měla snížit počet řeholnic působících ve zdravotnictví a sociálních službách. Všechny etapy proběhly v Čechách a na Moravě bez komplikací, jenom na Slovensku se zásah opět neobešel bez komplikací. Slováci na mnoha místech blokovali vstupy do klášterů nebo se střetli s bezpečnostními složkami, ani toto ovšem nezabránilo úspěšnému dokončení celé akce. Režim se tímto zásahem opět dostal k velkému movitému majetku, který mohl být dále přerozdělen k dalšímu využívání, celková hodnota nemovitého majetku ženských řeholí činila v roce 1950 475 miliónů korun. Tyto nemovitosti pak byly využity například národními výbory, různými závody a dalšími subjekty civilní sféry.⁶⁷

1.5.2 Akce B

Akce B směřovala k úplnému rozpuštění ženských řádů, přechodu sester do civilu a jejich zaměstnání. Datum spuštění akce bylo stanoveno na 1. července 1953, ale nakonec bylo z několika důvodů od akce upuštěno a řády byly dále trpěny, nicméně vytlačovány z očí veřejnosti. K odvolání tohoto zákroku došlo hned z několika důvodů, jmenuji dva – úmrtí Stalina, po kterém se k moci v SSSR dostal Nikita Chruščov, a celková nespokojenost československé veřejnosti po měnové reformě provedené k 1. červnu 1953.

1.5.3 Život řádů po proběhnutí obou akcí

Obě akce samozřejmě hrubým způsobem narušily všední řádový život, řeholníci i řeholnice byli vytrženi ze svých dosavadních působišť a životů. Pokud by stát řády jenom internoval a ponechal je svému osudu, neměl by z nich, krom získaného nemovitého majetku žádný užitek, proto pro ně našel pracovní místa v zemědělství nebo průmyslu. Bratři a sestry tak byli zaměstnání a nemohli se plně věnovat rozvoji duchovního života, nicméně i přes tuto skutečnost se podařilo vyvíjet činnosti, které při jejich odhalení vedly k dalším postihům. Těmito činnostmi se myslí práce s mládeží, rozšiřování zakázaných tiskovin či vliv pracujících řeholníků a řeholnic na civilní pracovníky, pokud se s nimi dostali do styku.

⁶⁷ Tamtéž s. 179.

V roce 1971 ve výnosu z 14. června stát odmítl právní existenci řádů a řeholních kongregací,⁶⁸ toto odmítnutí ovšem neznamenalo zrušení řádů, ale jejich podřízení státní moci.

Řeholníci byli taktéž odváděni na nucené práce, přičemž pracovali každý den kromě neděle, ovšem neměli předpoklady pro vykonávání prací, do kterých byli dosazeni, a tak docházelo k úrazům a také k několika úmrtím.⁶⁹ Na řeholníky také bylo osvětově působeno, byly jim vykládány ideály marxismu – leninismu s nadějí na převýchovu, nicméně vůči této osvětě byli řeholníci imunní.

Pokud bychom hledali spojitosti mezi ženskými a mužskými řády v tomto období, našli bychom jich hned několik. V zásadě se dá říci, že se řády potýkaly s úbytkem svých stavů, což bylo dáno jednak přirozenou mortalitou a také nemožností přijímat nové členy. Několik nelegálních vstupů do řádů sice v této době proběhlo, ale počet přistoupičů nemohl zcela nahradit řádné náboje a natožpak kupříkladu navýšit členské početní stavy. Výjimkou v tomto ohledu byl předrevoluční rok 1988, kdy Sekretariát vlády ČSR pro věci církevní povolil přijímání členek do ženských řádů. Řády této příležitosti využily, ale v první řadě legalizovali již stávající členky, které doposud nemohly vést jako řádné. Ovšem ani tento krok nezmírnil dopad téměř 40-ti letého období na počet členů řádu. U ženských řádů se počet členek zredukoval přibližně na 1/3 ze stavu k roku 1950.⁷⁰

Jako další podobnost se nabízí výpovědi řeholníků a řeholnic, kteří byli vězněni a perzekvováni. Skoro ve všech případech, prakticky shodně se všemi věřícími, které perzekuce postihly, vzpomínají na toto období jako na školu života a dobu, kdy křesťanství opravdu žili.

⁶⁸ BALÍK, Jan – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. s. 190.

⁶⁹ Tamtéž s. 162.

⁷⁰ Tamtéž s. 192.

2 POVÁLEČNÁ SITUACE V JUGOSLÁVII, ZEJMÉNA SLOVINSKU

Jugoslávie byla v roce 1945 osvobozena především vlastními silami, tedy zásluhou Titových partyzánských oddílů, což umožnilo, aby jugoslávští komunisté mohli nastoupit k moci a plně převzít kontrolu nad státem bez pomoci SSSR. V ostatních státech Evropy s pozdější komunistickou diktaturou, jako například v Československu, byla vláda komunismu důsledkem osvobození území Rudou armádou.⁷¹ V Jugoslávii po válce prakticky neexistovaly jednotlivé strany, křesťanští demokraté byli nejednotní a jiné nekomunistické strany byly v poválečném rozkladu. Jediná strana nebo hnutí, které se bylo schopné politicky etablovat a angažovat, byla Osvobozenická fronta, která v rámci Jugoslávie spadala pod Národní frontu. Národní fronta také sestavila jednotnou kandidátku do celofederálních⁷² voleb do národního shromáždění, které se konaly na podzim 1945. Ty drtivou většinou 88% procent hlasů vyhrála. Tomu také částečně napomohli představitelé nekomunistických stran, kteří se rozhodli volby bojkotovat.⁷³ Přestože měli představitelé nekomunistických stran na výsledku voleb svůj podíl, hlavním faktorem vítězství komunistické strany byla zmanipulovanost celých voleb, které, stejně jako volby v ČSR v roce 1948, nebyly zcela jistě volbami demokratickými a už vůbec ne volbami svobodnými.⁷⁴ Dne 29. listopadu 1945 byla ústavodárnou skupštinou zrušena monarchie a vyhlášena Federativní lidová republika, v které byly sdruženy Srbsko, Chorvatsko, Slovinsko, Černá Hora, Makedonie a Bosna a Hercegovina.

Po uchopení moci se Komunistická strana Jugoslávie (KSJ) soustředila, tak jako Československá komunistická strana, na upevnění svojí vládnoucí pozice ve státě. Jedním z nástrojů k upevnění své vládnoucí pozice zavedla KSJ represálie proti oponentům režimu. To v podstatě znamenalo, že nová vláda vyhledávala válečné zrádce, kteří ve válce přešli na druhou stranu linie. Ve Slovinsku se toto hlavně týkalo především slovinské domobrany – Bílé a Modré legie.⁷⁵ Část takto vyhledaných a zadržených nebyla nikdy postavena před řádný soud a byla popravena na odlehlých místech Slovinska, přičemž ještě i v dnešní době jsou na slovinském území nacházeny masové hroby.

⁷¹ RYCHLÍK, Jan et al. *Dějiny Slovinska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 201.

⁷² V době voleb byla ještě Jugoslávie monarchií, ale hned po volbách byla přeměněna na federativní republiku. Pro lepší přehlednost uvádím pojem celofederální volby. – pozn. autora.

⁷³ RYCHLÍK, Jan et al. *Dějiny Slovinska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 202.

⁷⁴ VALIČ, Andreja. Zločiny komunismu ve Slovinsku In *Zločiny komunistických režimů : sborník z mezinárodní konference : pohled historiků a právních expertů*. David Svoboda. Praha: Centrum pro studium totalitních režimů, 2011. s. 208.

⁷⁵ RYCHLÍK, Jan et al. *Dějiny Slovinska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 204.

Krom zúčtování s kolaboranty a přeběhlíky, proběhlo v letech 1945 a 1946 také několik velkých politických procesů, které byly vedeny podle sovětského vzoru. Tyto procesy se až nápadně podobají procesům, které u nás byly o trochu později vedeny proti představitelům inteligence, jako například soud Milady Horákové. Tímto srovnáním narážím na první velký slovinský politický proces s Črtomirem Nagodem, který se konal v roce 1947 a do kterého byla vtažena i bojovnice za práva žen Angela Vode, která byla před válkou členkou Komunistické strany Slovinska (KSSlo). V roce 1939 ale byla ze strany vyloučena pro svoji kritiku sovětsko-německého paktu o neútočení a také pro hodnocení celé války jako oboustranně imperialistické. Za toto byla odsouzena nikoliv k smrti jako Dr. Horáková, ale na 20 let odnětí svobody, přičemž byla po odpykání 6 let propuštěna na svobodu.⁷⁶ Paralela s Dr. Horákovou je zde více než zřejmá.

Mimo procesy s inteligencí také proběhly první procesy proti kléru. Vzhledem k tomu, že se na Slovinsko vztahoval jugoslávský zákon o provinění proti národní cti, byl v roce 1946 zahájen proces proti generálu Rupnikovi. Co je ale pro obsah mé práce důležitější, je fakt, že společně s generálem Rupnikem byl ve své nepřítomnosti souzen jeho společník lublaňský biskup Gregorij Rožman. Jeho rozporuplná osoba byla odsouzena k 18-ti letům vězení, nicméně v době soudu již Rožman pobýval v britské okupační zóně u Klagenfurtu, odkud prchl do Švýcarska a ze Švýcarska v roce 1948 dále do USA, kde se usadil a v roce 1959 zemřel.⁷⁷ Biskupa Rožmana jsem nazval rozporuplnou osobou z důvodu jeho údajné kolaborace s italským fašismem. Vzhledem k tomu, že italským autoritám vyjádřil svoji loajálnost v roce 1941,⁷⁸ není divu, že ho slovinská poválečná veřejnost za kolaboranta považovala. Otázku, zda tímto krokem chtěl zajistit klid své diecézi, ponechám stranou, stejně jako jeho skutky, kterými intervenoval za vězněné Židy, ortodoxní Srby atp.

V procesu s generálem Rupnikem a biskupem Rožmanem bylo také celkem odsouzeno 354 duchovních z především z lublaňské a část také z mariborské diecéze. Katolická církev byla obviněna ze spolupráce s okupanty a byl jí zkonfiskován rozsáhlý nemovitý majetek, především rozsáhlé lesy.⁷⁹

Poválečná Jugoslávie byla jednou ze zemí sovětské sféry vlivu, která nejhrolivěji kopírovala právě sovětský model.⁸⁰ Stejně jako v Československu, byla ve Slovinsku provedena pozemková reforma, ovšem o několik let dříve. Ta byla provedena na základě

⁷⁶ Tamtéž s. 206.

⁷⁷ RYCHLÍK, Jan et al. *Dějiny Slovinska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 206.

⁷⁸ DOLINAR, M. France. *Škofje od nekdanj do danes* [online]. [cit. 2012-05-20]. Dostupné z URL <<http://nadskofija-ljubljana.si/skofje-od-nekdaj-do-danes/>>.

⁷⁹ RYCHLÍK, Jan et al. *Dějiny Slovinska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 206.

⁸⁰ Tamtéž s. 211.

zákonu vydaného 23. srpna 1945, tento zákon odebral půdu i církvím a to ve výměře nad 25 – 35 ha.⁸¹

Pozemková reforma byla také předpokladem pro zakládání velkých zemědělských družstev, stejně tak jako v Československu. Ve Slovinsku se ale setkala s mnohem větším odporem, který byl i policejně kontrolován. Tento odpor měl svá centra hlavně v horských oblastech, kde pro zemědělská družstva absolutně nebyly vhodné podmínky.⁸²

Po stabilizaci poměrů v Jugoslávii, ale nastala ideologická roztržka mezi Titem a Stalinem, která ve svých důsledcích vedla ke vzniku tzv. samosprávného modelu socialismu. Příčiny a průběh roztržky ponechám stranou, neboť nejsou pro moji práci podstatné, co je ovšem podstatnější je fakt, že tato roztržka ve svých důsledcích přinesla liberalizaci poměrů v Jugoslávii. Vrchol liberalizace tak nastal mezi 60. a 70. lety, kdy se Slovinsko vyvinulo v hospodářského tahouna celé Jugoslávie. Tyto reformní změny také uvolnily postoje státní moci vůči církvi. Zatímco v 50. letech byli ještě ve velkém zavírání kněží a někteří z nich dokonce zapalováni (viz. kapitola arcibiskup Vovk), na konci 60. let byly vztahy mezi státem a církví normalizovány. Jugoslávie se na konci roku 1966 zavázala respektovat statut náboženských společností, pokud jejich činnost neodporovala ústavě a Svatý stolec naopak vyzval, v rámci vzájemného protokolu, aby klér uznal existující režim a fungoval v rámci jeho právního řádu.⁸³

2.1 Postavení katolické církve ve Slovinsku v poválečných letech

Katolická církev byla pro režim příslovečnou osinou, neboť jako jediná, tedy kromě KSSlo, zůstávala organizovaným orgánem, který měl podporu veřejnosti, a ještě navíc byla řízena z Vatikánu. V tomto bodě platí to samé, co jsem ve své práci zmínil již v úvodu, kde jsem popisoval vztah mezi KSČ a církví v ČSR. Stejně jako v Československu se po válce a uchopení moci komunistickým režimem, vytvořila jakási bipolarita v moci, která mohla hýbat lidmi. Ovšem tato „bipolarita“ měla zcela jasně rozložené poměry sil, přičemž zdrcující převahu třímala v ruce komunistická moc, která se nehodlala smířit s tím, že v jejím státě by mohla být ještě jedna, v tomto případě duchovní moc, se kterou by se mohla vládnoucí vrstva dělit o vliv na společnost. To zkrátka nebylo přípustné jak pro Komunistickou stranu Jugoslávie, tak pro Komunistickou stranu Československa a přesto, že proti její převaze stála utiskovaná církev, kterou komunistická moc svými zásahy prakticky ochromila, bylo

⁸¹ HLADKÝ, Ladislav. *Slovinsko*. Praha: Libri, 2010, s. 102.

⁸² RYCHLÍK, Jan et al. *Dějiny Slovinska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 212.

⁸³ Tamtéž s. 221.

vynaloženo obrovské úsilí, aby se její moc ještě zmenšila, či případně zcela zanikla. V tomto proticírkevním boji si byly obě komunistické partaje rovnocenné, protože praktiky, které byly využívány jako nástroje k potlačení vlivu církve, byly absolutně totožné. Církevní edukace byla zakázána, jedinou školou, která byla státem povolena, byl kněžský seminář, ale i ten byl pod striktním dohledem státní moci. Z katolických periodik zůstalo povoleno pouze jediné a to periodikum „Oznanilo“, které ale stejně jako československé *Katolické noviny*, nebyly svobodným tiskovým orgánem církve.

Jugoslávskou paralelou ke Katolické akci případně SKD PIT bylo Sdružení katolických duchovních svatého Cyrila a Metoděje (CMD). Tato organizace byla ovšem taktéž plně v rukách komunistické strany a stejně jako v KA se v ní sdružovali kněží, kteří sympatizovali se státní mocí.

Jedním z rozdílů, které můžeme spatřit mezi postupem československé a jugoslávské komunistické strany proti církvi je daňové zatížení. Daňové zatížení církve před rokem 1955 bylo ve Slovinsku tak velké, že ho nebyla např. lublaňská diecéze schopna plnit a z toho důvodu docházelo ke konfiskacím movitého i nemovitého majetku.⁸⁴

Jak mocný byl nátlak ze strany jugoslávské státní moci, může posloužit statistický údaj z dob, kdy se komunistická moc snažila svoje postavení ve státě ukotvit a likvidovala tak všechny své odpůrce, tedy od převzetí moci komunisty do konce padesátých let (1945 – 1961). Mezi těmito lety bylo souzeno 429 kněží, z toho 339 (329) bylo posláno do vězení a devět (čtyři) z nich bylo odsouzeno k trestu smrti.⁸⁵

S představiteli slovinského církevního života bylo taktéž vedeno několik stovek soudních líčení, a pokud bychom se měli podívat na statistiku, tak až do roku 1961 bylo vedeno 429 přelíčení, kterých se zúčastnila celkem zhruba tisícovka kněží, z toho jich bylo 329 odsouzeno k odnětí svobody a na čtyřech z nich byl vykonán trest smrti.⁸⁶ Začátkem padesátých let se Jugoslávie uchýlila ke stejnému kroku jako její český protějšek. Chtěla

⁸⁴ CURTISS, F. Elden. *Archbishop Anton Vovk : The Servant of God* [online]. [cit. 2012-06-01]. Dostupné z URL <http://anton-vovk.rkc.si/dokumenti/Vovk_EN.pdf>. s. 9.

⁸⁵ CURTISS, F. Elden. *Archbishop Anton Vovk : The Servant of God* [online]. [cit. 2012-06-01]. Dostupné z URL <http://anton-vovk.rkc.si/dokumenti/Vovk_EN.pdf>. s. 7. srovnej VALIČ, Andreja. Zločiny komunismu ve Slovinsku In *Zločiny komunistických režimů : sborník z mezinárodní konference : pohled historiků a právních expertů*. David Svoboda. Praha: Centrum pro studium totalitních režimů, 2011. s. 211. srovnej GRUBEROVÁ, Jana. *Arcibiskup Anton Vovk : Mučedník slovinského komunismu*. [online]. [cit. 2012-06-07]. Dostupné z URL <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=15816>>.

⁸⁶ VALIČ, Andreja. Zločiny komunismu ve Slovinsku In *Zločiny komunistických režimů : sborník z mezinárodní konference : pohled historiků a právních expertů*. David Svoboda. Praha: Centrum pro studium totalitních režimů, 2011. s. 211.

dostat církevní správu pod státní kontrolu, tudíž odříznout církev od Vatikánu, pročez byly zpřetrhány diplomatické styky mezi Jugoslávií a Vatikánem. Ve školách byla zakázána výuka náboženství, teologický institut již dále nebyl součástí univerzity a Vánoce již nebyly pro komunistickou stranu svátky církevním svátkem, nýbrž oslavou práce.⁸⁷ V otázce Vánoc se nabízí přímé srovnání se slavným projevem tehdejšího premiéra Antonína Zápotockého, předneseném na Vánoce v roce 1952: „(...) *I Ježíšek vyrostl, zestaral, narostly mu vousy a stává se z něho Děda Mráz. Nechodí již nahý a otrhaný, je pěkně oblečený v beranici a v kožichu. (...) Děda Mráz přijíždí k nám od Východu a na cestu mu září také hvězdy, ne jen jediná, betlémská. Celá řada rudých hvězd na našich šachtách, hutích, továrnách a stavbách. Tyto rudé hvězdy hlásají radostně, že vaši tatínkové a maminky splnili na svých pracovištích úkoly čtvrtého roku první Gottwaldovy pětiletky.*“⁸⁸

2.1.1 Církev a stát – stát a církev

Jako nástroj pro vykonání této odluky slovinské katolické církve od Vatikánu a její původně plánované postupné likvidaci, sloužila UDV, ale objevily se i další zásahy do duchovní správy, které měly církev učinit závislou na státním – federálním – aparátu a tím ji odpoutat od Svatého stolce. Tyto zásahy do chodu slovinské církevní organizace se nijak významně nelišily od zásahu KS v Československu. Domnívám se, že pokud bychom se podívali i do dalších států, které byly po válce v sovětské sféře vlivu, zjistili bychom, že opatření a celkově celý poválečný vývoj ve vztahu státu a církve je podobný, ne-li stejný.

Jedním z opatření, které se dotkly nejen církve, ale i běžných občanů, byla pozemková reforma, ta některé z farností připravila o často jediný zdroj financí, tudíž bylo nutné některé z duchovních alespoň nějakým způsobem zabezpečit, což se zpětně státní moci hodilo, protože finančním zabezpečením se duchovní opět stali závislejšími na státu. V roce 1951 tak začali první z kněží pobírat plat, který nahrazoval předchozí příjmy. Ti duchovní, kteří byli členy DDOF resp. pozdějšího CMD neměli s žádostmi o plat větších problémů, ovšem tradičně méně shovívavý postoj byl zachováván k duchovním, kteří členy CMD nebyli.⁸⁹

Jak jsem zmínil výše, bohosloví přestalo být součástí univerzity. K první razii na bohosloví došlo 13. prosince 1948, ovšem ještě předtím, než bylo bohosloví prohledáno agenty UDV, byli do jeho prostředí nasazeni agenti, kteří UDV detailně informovali o celkovém dění v semináři. Na základě této razie bylo několik bohoslovců pozavíráno a

⁸⁷ Tamtéž s. 212.

⁸⁸ VAŠKO, Václav. *Dům na skále III., Církev vězněná : 1950 – 1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. s. 21.

⁸⁹ ČIPIČ, R. Marija. *Cerkev in oblast na Primorskem v letih 1945 – 1953*. Ljubljana: Družina, 2007. s. 198.

posláno na nucené práce.⁹⁰ Ani vstup do semináře nebyl pro případné zájemce lehký. Již před přijetím byli tito studenti přesvědčováni, aby do semináře nevstupovali a vstup jim byl rozmlouván. Pokud se do semináře zájemci přece jen zapsali, byli pod dohledem UDV, která, když se bohoslovci vrátili do svých krajů na prázdniny, studenty pravidelně navštěvovala a přemlouvala je ke spolupráci s CMD („*Cirilmetodijsko društvo*“) resp. s UDV, která stále potřebovala být informovaná o dění v semináři.

Kněžím byl skrz různá nařízení stěžován nejen výkon jejich služby, ale také jejich každodenní život. Za všechny tyto případy bych jmenoval žádost o povolení procesí, nemožnost získávat nové děti pro výuku náboženství, nutnost dokládat povolení k výkonu služby, povolení k pobytu, povolení k veřejným sbírkám na chod fary atd.⁹¹ Co ovšem bylo nejabsurdnější, tak byly různé naschvály, které byly proti duchovním položeny. Takto například v okolí Ilirské Bistrice nemohli duchovní nastoupit do veřejného dopravního prostředku dříve, než nastoupili běžní občané. Až poté, pokud se duchovní do prostředku vešel, mohl nastoupit. V opačném případě musel čekat na další spoj.⁹² Z dnešního pohledu nám možná toto konkrétní omezení přijde úsměvné, ale pokud uvažíme frekvenci spojů prostředků hromadné dopravy na začátku 50. let, nezbylo duchovním v mnoha případech jiné volby, než cestu vykonat pěšky. V tomto bodě mě napadá přímá konotace mezi norimberskými rasovými zákony a těmito „naschvály“.

V prvních letech své vlády se KSSlo, stejně jako KSČ a KSS potýkala se zajímavým fenoménem, neboť někteří z jejích členů byli praktikujícími křesťany. Z pohledu strany bylo nutné vymezit jasné hranice a praktikující členy z církve nechat vystoupit, jelikož fakt, že někteří členové strany jsou zároveň členy církve byl chápán jako selhání strany ve výchově občana lidově demokratické republiky.⁹³ K úplnému získání člověka do komunistické strany, využíval slovinský státní aparát do jisté míry vynalézavých a na lidské potřeby útočících pobídek. Členství v KSSlo tak mohlo přinést příspěvky na dítě, lepší zaměstnání nebo lepší bydlení.⁹⁴ Oproti tomu církev nabízela možnost věčné spásy, která ovšem ještě nebyla jistá.

Pokud se velmi zjednodušeně jakožto absolutní laik a člověk bez vyznání podívám na tyto dvě nabízené možnosti, je mi víceméně jasné, že mnoho lidí volilo vstup do komunistické strany, pokud nebyli přesvědčení křesťané, protože touto nabídkou nebylo dozajista těžké zlomit jejich vůli.

⁹⁰ Tamtéž s. 191.

⁹¹ ČIPIČ, R. Marija. *Cerkev in oblast na Primorskem v letih 1945 – 1953*. Ljubljana: Družina, 2007. s. 203 – 204.

⁹² Tamtéž s. 204.

⁹³ Tamtéž s. 206.

⁹⁴ Tamtéž s. 206.

2.1.2 Cirilometodijsko društvo

„*Cirilometodijsko društvo*“ (CMD) bylo slovinskou obdobou československé státní Katolické akce (KA), CMD stejně jako jeho český protějšek KA, přijímalo pod svá křídla tzv. pokrokové kněží, kteří měli zájem o spolupráci se státní mocí. Předchůdcem CMD bylo *Društvo duhovnikov Osvobodilne fronte* (DDOF), resp. *Iniciativni sekretariat duhovnikov OF*, který sdružoval všechny duchovní ve Slovinsku, kteří se stranou sympatizovali. Ústředním tiskovým orgánem DDOF byl časopis *Bliten*, který vycházel od listopadu 1948, tento časopis nedosahoval valné kvality, protože články, které měly být v časopise uveřejněny, procházely ještě před tiskem cenzurou a navíc některé ze článků informovaly o procesech proti kněžím takovým způsobem, že bylo duchovním, pro které byl časopis primárně určen a kteří ho vlažně přijali, jasné, že časopis není pod církevní správou, ale spravuje jej komunistická strana. Časopis navíc nebyl schválen církevními autoritami, což byl jeden z důvodů těžšího šíření mezi duchovní.⁹⁵

Vzhledem k tomu, že CMD byla stejná organizace jako v našich podmínkách KA nebo pozdější SKD PIT, bylo i jejím úkolem rozvrátit katolickou církev zevnitř, tedy poštvat proti sobě biskupy a nižší duchovní. Tímto klínem chtěla strana dosáhnout oddělení církevní závislosti na Vatikánu a její vmanévrování do závislosti na státní moci, ovšem stejně jako v Československu, nedočkala se v této záležitosti větších úspěchů.⁹⁶

Strana se ke spolupráci s CMD snažila duchovní nalákat materiálními výhodami, které jim byla schopná zabezpečit, především finanční podporu na opravu far a kostelů, které byly po válce namnoze poničené. Mnoho členů se ale tímto způsobem nepodařilo získat, a tak se strana uchýlila k nátlaku, který, jak doufala, povede ke zvýšení počtu členů DDOF. Jednak byly organizovány schůzky, na kterých měli být duchovní přesvědčeni o výhodách členství v DDOF a pokud se duchovní na schůzky nedostavovali, což se stávalo poměrně často, přijelo si pro duchovní na faru auto a na schůzi je zavezlo.⁹⁷

Jak jsem zmínil výše, výkon kněžské služby byl stěžován mnohými byrokratickými obstrukcemi, jako byly potvrzení a žádosti, které bylo nutno podat, chtěl-li kněz například provést pouť. Jednou z těchto žádostí, kterou museli duchovní taktéž podat ke schválení, byla žádost o povolení výuky náboženství. Podmínkou této žádosti ale bylo členství v DDOF,

⁹⁵ ČIPIČ, R. Marija. *Cerkev in oblast na Primorskem v letih 1945 – 1953*. Ljubljana: Družina, 2007. s. 214.

⁹⁶ KONCILIJA, Franci. *Slovenska cerkev v povojnih letih* [online]. [cit. 2012-06-14]. Dostupné z URL <<http://www.casnik.si/index.php/2011/09/01/slovenska-cerkev-v-povojnih-letih/>>.

⁹⁷ ČIPIČ, R. Marija. *Cerkev in oblast na Primorskem v letih 1945 – 1953*. Ljubljana: Družina, 2007. s. 215.

pokud byl kněz členem, tak povolení většinou obdržel a ještě k tomu za výuku pobíral jakýsi příspěvek za výuku.⁹⁸ I z tohoto důvodu se alespoň částečně podařilo navýšit počet členů DDOF, například v okrese Gorica nebyl v roce 1951 ani jeden duchovní, který by nebyl členem DDOF a měl povolení k výuce náboženství.⁹⁹ Někteří duchovní, kteří se ke spolupráci s režimem stavěli nejaktivněji, získali významné posty v aparátu DDOF a případně byli při větší agilnosti dosazeni i do vyšších postů ve státní správě. Jedním z takových duchovních byl Anton Bajt, který se během krátké doby vypracoval na předsedu DDOF resp. CMD.

Na základě schůze členů DDOF v Lublani dne 20. září 1949 se DDOF přejmenovalo na CMD, společně se změnou názvu družstva byl změněn i název hlavního tiskového orgánu – časopisu Bliten – na název Nova pot. Předsedou nově přejmenovaného družstva se stal právě Anton Bajt, který deklaroval loajálnost nového sdružení vůči režimu. Tento samý krok byl později požadován i po členech družstva, když jim byla k podpisu předložena rezoluce, v níž byl odsouzen postoj Vatikánu vůči časopisu Bliten.¹⁰⁰ Některým duchovním tak začínalo být jasné, že CMD je jen zástěrka režimu, pro manipulaci s církví a přestávali jezdit na schůze CMD pod různými záminkami jako například nemoci, sloužení mší nebo špatného počasí. Na druhé straně si státní aparát uvědomoval možnost ztráty velkého počtu duchovních, kteří po prohlédnutí, případně po ztrátě počátečního nadšení odmítali dále spolupracovat a tak jim vyhrožoval různými sankcemi, restrikcemi atd. Těch, kteří byli v CMD vyloženě z vlastního přesvědčení, bylo velmi málo, valná většina byla do členství buď násilím vmanipulována, nebo pro možnost výuky náboženství anebo ze snahy vrátit se zpátky do církevního života po věznění. Navíc ani slovinští ordináři nevyjádřili CMD podporu v jeho činnosti a tak ani podpora ze strany řadových kněží nebyla nakonec valná.¹⁰¹

2.1.3 Exkomunikace členů CMD

Činnost DDOF resp. CMD balancovala od samého začátku na hranici illegality, tedy illegality z církevního pohledu, neboť z pohledu státní moci se nic nelegálního v organizaci nedělo. Družstvo nezískalo souhlas k činnosti od jugoslávské biskupské konference, která zároveň zakazovala účast duchovních právě v takovýchto družstvech, kterým se potvrzení nedostalo, a tudíž bylo jasné, že pokud bude činnost družstva nadále pokračovat bez církevního souhlasu, budou ze strany církve následovat postihy. Jako první byl zakázán měsíčník Bliten a to 12. dubna 1949, vydání dekretu zapůsobilo na některé z kněží natolik, že

⁹⁸ Tamtéž s. 216.

⁹⁹ Tamtéž s. 216.

¹⁰⁰ Tamtéž s. 218 – 219.

¹⁰¹ Tamtéž s. 222.

přestali Bliten odebírat a někteří ho v obavách vraceli.¹⁰² Po změně názvu měsíčníku z Bliten na *Nova pot*, zareagoval Vatikán stejně a 15. února 1950 zakázal i toto periodikum. Zároveň s tímto zákazem vyšel ze Svatého stolce zákaz činnosti v denících, brožurách, periodikách, vedení nebo propagace politických stran a sdružení mezi duchovními. Několik duchovních taktéž obdrželo od Vatikánu napomenutí, konkrétně např. Anton Bajt nebo Jože Lampret. Pod hrozbou exkomunikace jim bylo doporučeno, aby zanechali činnosti v CMD a organizaci opustili, nicméně ani Bajt, ani Lampret své činnosti nezanechali. Na to konto jugoslávská biskupská konference, která zasedala v Záhřebu od 25. do 27. dubna 1950, navrhla jejich exkomunikaci. Exkomunikační proces se protáhl přes celé léto a nakonec byl dokončen na začátku podzimu 1950.¹⁰³ Vyloučení Bajta a Lamperta z církve se CMD zaleklo a pokoušelo se exkomunikace před veřejností utajit, neboť se obávalo nárůstu odchodů duchovních z organizace. Přesto, když vyšla Bajtova a Lampretova exkomunikace ve známost, pokusilo se nejprve družstvo Bajta, jakožto svého předsedu, od exkomunikace uchránit. Nicméně postupem času bylo stále zřejmější, že exkomunikace nebude odvolána a CMD mělo dojem, že by mohla poškodit i organizaci samotnou, proto byl Bajt z předsednictví CMD odvolán a zůstal „pouze“ řadovým členem. Přesto i nadále působil v církevní správě v Přímoří a stal se taktéž aktivním v politice. Nakonec v roce 1966 obdržel Bajt s Lampretem rozhřešení od apoštolského administrátora v Koperu a celý případ jejich exkomunikace mohl být uzavřen.¹⁰⁴

2.2 Uprava državne varnosti

Stejně jako v Československu působila StB, i Jugoslávie měla svoji tajnou bezpečnostní službu se zkratkou UDBA („*Uprava državne bezbednosti*“), ta vycházela ze srbského přepisu zkratky. Ve Slovinsku se používalo označení UDV, což pramenilo z rozdílů mezi jazyky jugoslávské federace. Ve slovinštině se totiž „*Uprava državne bezbednosti*“ vykládala jako „*Uprava državne varnosti*“, proto ve své práci používám zkratku UDV.

Tajná policie UDV vzešla z Ministerstva pro národní ochranu, konkrétněji z organizace OZNA („*Oddelek za zaščito naroda*“), ta se v roce 1946 přetransformovala právě na UDV.¹⁰⁵ Činnost tajné policie měla široké spektrum. Po válce se UDV zaměřila na bývalé domobrance a upevnění moci ve státě, jakmile byla tato otázka uzavřena, zaměřila se UDV na katolickou církev, která, jak jsem předeslal výše, byla další překážkou k úplnému ovládnutí Jugoslávie

¹⁰² Tamtéž s. 223.

¹⁰³ Tamtéž s. 224 – 225.

¹⁰⁴ ČIPIČ, R. Marija. *Cerkev in oblast na Primorskem v letih 1945 – 1953*. Ljubljana: Družina, 2007. s. 230.

¹⁰⁵ VALIČ, Andreja. Zločiny komunismu ve Slovinsku In *Zločiny komunistických režimů : sborník z mezinárodní konference : pohled historiků a právních expertů*. David Svoboda. Praha: Centrum pro studium totalitních režimů, 2011. s. 210.

komunistickou stranou. Za tímto účelem měla UDV své informátory i v církevních kruzích.¹⁰⁶ UDV samozřejmě měla velmi rozsáhlou síť konfidentů stejně jako československá StB. Široká síť udavačů a loajálních spolupracovníků byla právě tolik typická pro tzv. lidově demokratická zřízení, která své občany neustále udržovala v nejistotě svojí všudypřítomností. V roce 1946 tak připadlo na jednoho kmenového člena UDV 1200 obyvatel Slovinska, pokud bychom ale do této statistiky zahrnuli i aktivní udavače a donašeče, počet by se zredukoval v poměru 1:282 obyvatelům.¹⁰⁷ (srovnej kapitola StB)

Jugoslávská bezpečnost se snažila donutit ke spolupráci duchovní mnoha způsoby, mezi něž patřily sliby, nátlak, ale i různé léčky, které by nakonec mohly vést ke spolupráci duchovních s UDV. Jedním z příkladů provokací a naschválů bylo zatčení bohoslovce Stanislava Sivca, který byl zadržen a převezen k vyšetřování do Tolminu, kde byl vyslýchán, ale celou dobu pobytu na cele nebyl hlídán a dveře do cely byly dokonce otevřené, tím se mu naskytla velmi snadná možnost útěku, které se ovšem Sivec nechopil, protože tušil léčku. Skutečně, pokud by totiž Sivec uprchl oknem, UDV by ho zadržela a mohla by ho uvěznit za útěk z nápravného zařízení. Po dvou týdnech výslechů byl Sivec propuštěn na svobodu. Vzhledem k tomu, že neměl žádnou finanční hotovost, vydal se pěšky směrem k domovu, ale po několika minutách ho dojelo auto s příslušníky UDV, kteří ho odvezli zpátky k vyšetřování a dalšímu vyslýchání.¹⁰⁸ Na této krátké ukázce jsem se snažil vykreslit, jak UDV jednala se zadrženými a jaké používala prostředky k navázání možné spolupráce. Výčet těchto úskoků by byl jistě delší, pokud bych na toto místo zařadil i případy z Československa, nicméně československá StB používala stejných praktik jako její jugoslávský protějšek, a tak není třeba uvádět i příklady z našeho domácího prostředí.

Jugoslávské soudnictví bylo taktéž pod přímým vlivem státního aparátu, takže není možné hovořit o nezávislých soudech, neboť tyto se staly orgánem třídního boje pracujících a vynášely rozsudky, které státní moc předem připravila a schválila.¹⁰⁹ Pro potrestané byly připraveny jednak věznice, ale také internační tábory. Nejznámějším z nich byl *Goli otok* v překladu Pustý ostrov, kterému jsem dal prostor v kapitole Místa spjatá s represáliemi.

¹⁰⁶ Tamtéž s. 210.

¹⁰⁷ Tamtéž s. 210. srovnej kapitola „Státní bezpečnost“ v práci.

¹⁰⁸ ČIPIČ, R. Marija. *Cerkev in oblast na Primorskem v letih 1945 – 1953*. Ljubljana: Družina, 2007. s. 192.

¹⁰⁹ ČIPIČ, R. Marija. *Cerkev in oblast na Primorskem v letih 1945 – 1953*. Ljubljana: Družina, 2007. s. 272.

3 ARCIBISKUPOVÉ BERAN A VOVK

Zcela z opačného konce spektra činnosti a morálních hodnot vystupují oproti Josefu Plojharovi jména dvou arcibiskupů. Jsou to jména českého arcibiskupa a později kardinála Josefa Berana a lublaňského arcibiskupa Antona Vovka. Oba dva se stali mučedníky komunismu, přičemž oběma se dostalo velkých poct ze strany Svatého otce.

Za doby vlády komunistického diktátu, tedy v období mezi lety 1948 a 1989, se v českém arcibiskupském úřadu vystřídali dva arcibiskupové – Beran a Tomášek. Ve slovinském arcibiskupském úřadu se vystřídali arcibiskupové tři – Vovk, Pogačnik a Šustar.¹¹⁰ Ovšem zcela nad tyto, dozajista výrazné, osobnosti vynikají dvě jména, dva arcibiskupové, kteří měli na první pohled velmi podobné životy – arcibiskupové Beran a Vovk. Nicméně, přihlédneme-li k tomu, v jaké době zastávali své úřady a jaké podmínky panovaly v obou zemích, nad kterými byli pověřeni duchovní správou, musí být zcela jasné, že podobnost je způsobena společným jmenovatelem – komunismem. Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, komunistická moc se nehodlala o svůj vliv ve státě dělit s nikým, o to méně s církví a proto byla zastávána politika postupného vytěsňování církve ze společenského života, což mělo vést až k její likvidaci – v ideálním případě. Vzhledem k tomu, že tato politika nevyšla vládnoucí straně dle očekávání, rozhodla se strana v obou zemích pro jinou cestu, jak církve vyřadit. Vyšší církevní kruhy měly být odděleny od nižších sfér duchovní správy tak, aby právě ona nižší správa mohla být snadno manipulovatelná. Zřejmě i právě proto se obě tajné bezpečnostní služby obou států (StB a UDV) zaměřily na nejvyšší představitele katolické církve ve své zemi.

3.1 Josef Beran

Josef Beran (příloha číslo 3.) se narodil v roce 1888 v Plzni po absolvování koleje Bohemicum v Římě byl v roce 1911 vysvěcen na kněze a v roce 1912 získal doktorát teologie.¹¹¹ Po vzniku samostatné československé republiky působil Dr. Beran jako vyučující (mmj. Teologická fakulta Univerzity Karlovy) a v roce 1939 získal profesorský titul.¹¹²

¹¹⁰ DOLINAR, M. France. *Škofje od nekdaj do danes* [online]. [cit. 2012-06-13]. Dostupné z URL <<http://nadskofija-ljubljana.si/skofje-od-nekdaj-do-danes/>>.

¹¹¹ SVOBODA, Bohumil. *Kardinál Josef Beran : životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008. s. 13 – 35.

¹¹² VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce : životopis Josefa kardinála Berana*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. s. 59.

Tři roky po vypuknutí války byl Dr. Josef Beran 6. června zatčen gestapem a vyslýchán v pražské pankrácké věznici. Následně byl transportován společně s dalšími vězni do Terezína a z terezínské pevnosti do Dachau, kde zůstal až do konce války.¹¹³

Po osvobození se v roce 1945 navrátil do Československa a začal opět rozvíjet svoji poválečnou činnost – kázal na poutích, manifestacích, zpovídal, vyučoval atp. Dne 17. dubna 1946 byl jmenován prezidentem Benešem profesorem. Zajímavé je, že účinnost jmenování byla zpětně stanovena na 1. květen 1939.¹¹⁴ V roce 1946 bylo rozhodnuto o jmenování nového pražského arcibiskupa, měla to být osoba, která byla spojena s protinacistickým odbojem a tak se na přímělu prezidenta Beneše stal 7. listopadu 1946 arcibiskupem právě profesor Beran. Ohlasy na jeho volbu byly vesměs kladné, profesor, nyní již kardinál Beran, byl vnímán jako mravní autorita a skromný člověk, co mu ale přitěžovalo a zároveň i polehčovalo, bylo věznění v Dachau.

Na jedné straně byl kardinál pro svoje věznění uznáván, ale to mu zároveň přineslo i těžkosti, neboť byl v Dachau vězněn také společně s komunisty, mezi kterými si našel přátele. Z tohoto důvodu byl později zván na různé komunistické společenské akce, což mu bylo často vytýkáno. Kardinál se ale proti těmto výpadům bránil slovy: „*Zvou mě ne jako komunistu, ale s vědomím toho, že zvou arcibiskupa katolické církve. Proč bych jim to měl odmítnout, když i mezi nimi mám své ovce.*“ (zkráceno autorem).¹¹⁵ V tomto citátu se krásně zrcadlí paradox poválečné doby. Mnozí z komunistů byli věřící, což v pozdější době bylo něco zcela nemyslitelného.

Po únorovém převratu v roce 1948 se jasně vyostřil vztah mezi komunistickou mocí a církví, začala jednání mezi církevními představiteli a tzv. církevní šestkou o další koexistenci církve a strany. Přes vyostřená jednání, kde se stupňovaly požadavky vůči církvi ze strany komunistů, se dne 14. června 1948 uskutečnilo slavnostní Te Deum.

Te Deum byla v tomto případě slavnostní děkovná bohoslužba, kterou si poměrně nezvykle vyžádal nově zvolený prezident Československé republiky Klement Gottwald. Gottwald chtěl tímto krokem potvrdit, že státní moc nehodlá v budoucnosti omezovat svobodu vyznání, nicméně i jemu bylo Te Deum, stejně jako kardinálu Beranovi, vyčítáno jeho soupeřníky. Kardinál Beran také musel po kritice vystoupit s prohlášením, v kterém

¹¹³ Tamtéž s. 89.

¹¹⁴ Tamtéž s. 128.

¹¹⁵ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce : životopis Josefa kardinála Berana*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. s. 139.

potvrdil, že bohoslužba nebyla jasnou deklarací podpory komunistického režimu a že jednoznačně nepřijímá názory vládnoucí strany.¹¹⁶

Dne 14. června 1948 tak nastala poněkud bizarní situace, kdy kardinál Beran sloužil slavnostní mši v katedrále Svatého Víta za účasti nového prezidenta a stejně tak i nové vlády. Tato mše musela být bizarní již z toho důvodu, že státní moc v čele s ministrem Čepičkou jeden den na zasedání tzv. církevní šestky vznášela ostré požadavky vůči církvi a druhý den (obrazně řečeno) se celá vláda společně s některými církevními hodnostáři sešla v katedrále Svatého Víta, jako kdyby mezi státní mocí a církví nebyl žádný spor.

Definitivní konec v přetvářce v jednání mezi státní mocí a církví učinila již zmíněná biskupská konference ve Starém Smokovci, při které přítomní našli odposlouchávací zařízení. Po tomto incidentu zaslal arcibiskup Beran dopisy ministru Vnitra Noskovi, předsedovi vlády Zápotockému a prezidentu republiky, tato korespondence sundala státní moci doposud vlídnou masku, neboť v jednom z dopisů arcibiskup Beran nepřímě přirovnal komunistickou moc k nacistické a tím byl definitivně zahájen otevřený státní teror proti katolické církvi.¹¹⁷

V neděli 19. června 1949 arcibiskup Beran sloužil mši k svátku Božího těla ve Svatovítské katedrále. Přístup ke katedrále byl ovšem značně omezen, neboť na všech přístupových cestách byly rozmístěny hlídky Lidových milic a StB, které do katedrály vpustily jenom několik stovek věřících. Zbytek přítomných v katedrále byli najatí provokatéři, kteří měli rušit hladký průběh obřadu. Po bohoslužbě se arcibiskup Beran vypravil do své rezidence, kde na něj již ale čekala StB, která arcibiskupa od tohoto data držela mimo politické a veřejné dění v domácím vězení. Na uvěznění arcibiskupa Berana pragmaticky zareagoval Svatý stolec vydáním tzv. mexických fakult, které umožňovaly zachování kontinuity církevní hierarchie. Mexické fakulty v podstatě umožňovaly dočasné převedení pravomocí vyšších církevních hodnostářů na nižší církevní hierarchii tak, aby bylo např. možné světit biskupy bez souhlasu arcibiskupů, kteří byli toho času uvězněni.

Arcibiskup Beran byl tak od 49. roku postupně na několika místech vězněn a přitom byl neustále sledován StB, jak dokazuje úsměvná epizoda v knize „*Uzavírám vás do svého srdce*“ na straně 243.

¹¹⁶ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce : životopis Josefa kardinála Berana*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. s. 175.

¹¹⁷ Tamtéž s. 195.

3.1.1 Kardinálem

Profesor Josef Beran byl jmenován kardinálem na 22. února 1965 a měl se tak zúčastnit slavnostního jmenování papežem Pavlem VI. Tento pobyt v Římě se nakonec protáhl až do konce života kardinála Berana, neboť bylo vyjednáno mezi Vatikánem a vládou ČSR, že se kardinál Beran vzdá svého arcibiskupského titulu, zůstane natrvalo v Římě a do jeho funkce bude zvolen František Tomášek.¹¹⁸

Kardinál Beran tak navždy opustil ČSR 19. února 1965 a do vlasti se již nikdy nevrátil, neboť zemřel 17. května 1969 v Římě. Po jeho smrti se mu dostalo výsady, které se zatím žádnému jinému českému církevnímu hodnostáři nedostalo a to uložení rakve s ostatky ve svatopetrské kryptě v blízkosti zemřelých papežů. Zároveň s jeho pohřbem bylo zahájeno úsilí o kardinálovo blahorečení, které trvá do dnešních dnů.

3.2 Anton Vovk

Anton Vovk (příloha číslo 4.) se narodil v roce 1900 v obci Vrba na Goreňsku. Po ukončení základního vzdělání přešel na lublaňské bohosloví, kde byl 29. června 1923 vysvěcen na kněze. Poté působil jako kaplan v obci Metliki a následně v Trziči. Zde rozvíjel svoji činnost, zejména se zaměřil na měsíčník „*Cerkevni glasnik*“, který se stal nejlepším měsíčníkem v biskupství. Po vypuknutí války byl dr. Vovk přefazován do Lublaně, kde byl pověřen lublaňským biskupem Rožmanem, aby se ujal vedení kněžského semináře „*Baragovo semenišče*“ (více v kapitole práce „*Místa spjatá s represáliemi*“) a také jej biskup jmenoval kanovníkem katedrální kapituly. Nicméně válka pozměnila jak Vovkovi, tak Rožmanovi plány a Vovk se spíše než semináři věnoval utíkajícím kněžím. Na konci 2. světové války se Anton Vovk stal generálním vikářem a následně 15. září 1945 pomocným biskupem.¹¹⁹ Biskup Vovk se ale po svém jmenování velmi rychle dostal do hledáčku jugoslávské tajné policie, která mu v následujících letech dělala společnost za všech okolností. Stejně jako jeho český protějšek Beran, byl i Vovk vystaven neutuchajícímu zájmu ze strany státní moci.¹²⁰ Zároveň i jeho spolupracovníci a celkově celá katolická církev se v Jugoslávii ocitla pod tvrdým tlakem komunistické strany.

¹¹⁸ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce : životopis Josefa kardinála Berana*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. s. 295.

¹¹⁹ KONCILIJA, Franci. *Slovenska cerkev v povojnih letih* [online]. [cit. 2012-06-25]. Dostupné z URL <<http://www.casnik.si/index.php/2011/09/01/slovenska-cerkev-v-povojnih-letih/>>.

¹²⁰ CURTISS, F. Elden. *Archbishop Anton Vovk : The Servant of God* [online]. [cit. 2012-06-14]. Dostupné z URL <http://anton-vovk.rkc.si/dokumenti/Vovk_EN.pdf>. s. 6.

Papež Jan XXIII. povýšil dne 22. prosince 1962 lublaňské biskupství při příležitosti oslav 500. výročí jejího založení na arcibiskupství, tím pádem se biskup Vovk stal lublaňským arcibiskupem. Toto povýšení přineslo slovinskému náboženskému životu alespoň částečnou vzpruhu. Naopak velkou ranou bylo arcibiskupovo úmrtí v jeho pouhých 63 letech, neboť s jeho osobou odešla zřejmě největší osobnost slovinské katolické církve 20. století. Arcibiskup Vovk zemřel 6. července 1963 a je pochován na lublaňských Žalech. (Lublaňský centrální hřbitov – pozn. autora.) Stejně jako u kardinála Berana, byl i u arcibiskupa Vovka předán beatifikační proces vatikánské kongregaci pro svatořečení.¹²¹

3.2.1 Vovk a UDV

Jak jsem již naznačil, po zvolení Antona Vovka do biskupského úřadu, dostal se biskup do zorného pole tajné policie UDV. Za dobu svého života byl právě ze strany státní bezpečnosti vystavován nesmírnému psychologickému tlaku za účelem zlomení jeho rezistence a svolení ke spolupráci s režimem. Biskup Vovk i přes výsledky, které probíhaly v jakoukoliv denní či noční hodinu a i přes neustálé domovní prohlídky v arcibiskupském paláci, nátlaku odolával.¹²² Zřejmě právě proto se UDV rozhodla i k fyzické konfrontaci.

Na Antona Vovka připravila UDV v průběhu jeho života mimo jiné i několik atentátů, ze kterých se ale dr. Vovk vždy dostal živý.¹²³ Nejznámějším je bezesporu atentát z 20. ledna 1952, kdy biskup cestoval vlakem do jednoho z měst, které byly tehdy pod správou lublaňského biskupství – Novo Mesto. K cestě musel biskup použít vlak, neboť mu státní moc již dávno pod různými záminkami, především kvůli údajnému nedostatku benzínu, znemožnila využívat osobní automobil. Po příjezdu na místo již biskupa očekával dav místních obyvatel, z nichž někteří byli nastrčení tajnou službou pro rozdmýchávání nepřátelské nálady. Poté, co biskup vystoupil z vlaku, byl polit benzinem a zapálen. Utrpěl vážné popáleniny v oblasti obličeje, největší škodu přivodil plastový kolárek, který se vinou žáru roztavil a kabát, ze kterého se biskupovi nakonec podařilo vyvléci. Po hořícím kolárku mu na krku zůstala do smrti patrná velká jizva. Pro zraněného biskupa přijel sanitní vůz, ale dav mu zastoupil cestu a tudíž se nemohlo dr. Vovkovi dostat náležitého ošetření. Příslušníky UDV mu bylo doporučeno, aby se odebral zpátky do Lublaně, ovšem nikoliv automobilem,

¹²¹ GRUBEROVÁ, Jana. *Arcibiskup Anton Vovk : Mučedník slovinského komunismu*. [online]. [cit. 2012-06-07]. Dostupné z URL <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=15816>>.

¹²² Tamtéž.

¹²³ CURTISS, F. Elden. *Archbishop Anton Vovk : The Servant of God* [online]. [cit. 2012-06-14]. Dostupné z URL <http://anton-vovk.rkc.si/dokumenti/Vovk_EN.pdf>. s. 9.

což by byla rychlejší varianta, ale opět vlakem. V Lublani byl biskup hospitalizován, ale i přes jeho hospitalizaci byl stále navštěvován příslušníky tajné policie a vyslýchán.¹²⁴

¹²⁴ CURTISS, F. Elden. *Archbishop Anton Vovk : The Servant of God* [online]. [cit. 2012-06-14]. Dostupné z URL < http://anton-vovk.rkc.si/dokumenti/Vovk_EN.pdf >. s. 9.

4 MÍSTA SPJATÁ S REPRESÁLIEMI

Jak jsem naznačil v úvodu, některá z míst, která jsou níže vyjmenována, mnou byla i v nedávné době navštívena. Vzhledem k tomu, že havlíčkobrodsko a ledečsko není od Pardubic příliš daleko, rozhodl jsem se navštívit obec Číhošť a následně i klášter v Želivu (příloha č. 8.), což byla moje třetí návštěva tohoto místa.

V želivském klášteře, dle mého soudu, panuje celkově ponurá atmosféra, přece jen kláštery nebyly primárně vystaveny pro radovánky, nýbrž pro vzdělávání a řádový život, ale mohu říct, že ze všech klášterů, které jsem měl prozatím možnost navštívit, na mě želivský působil nejponuřeji. Pro člověka s větší představivostí si není moc obtížné si domyslet, jak vypadal klášter v době přeměny na internační středisko. Vzhledem k tomu, že 50. léta ve mně evokují pocit jakési tmy v moderních českých dějinách, byl celkový dojem tímto umocněn.

Číhošťský kostel mě jednak překvapil svojí polohou, jeho lokaci jsem dle fotografií odhadoval na kraj obce, ale kostel je položený ve středu obci na jakési návsi z jedné strany obklopen farou, z druhé návší a z třetí panelovou zástavbou (!), kvůli které musel být přemístěn hřbitov, který za kostelem dříve býval. V číhošťském kostele si každý návštěvník, který je obeznámen s údajným zázrakem nutně musí položit otázku: „Proč? Proč zrovna tato fara, která leží uprostřed ničeho a všude je to daleko?“ Mně se navíc v kostele přihodila zvláštní věc. Do Číhoště jsem zavítal v době, kdy jsem zoufale sháněl nějaké materiály o arcibiskupu Vovkovi a jediné co, jsem nalézal, byly pouze strohé narážky a odkazy na jeho osobu. Při vstupu do kostela jsem si všiml, že na stole byly rozmístěny jakési letáky, většinou náboženského charakteru, nebo informující o „zázraku“. Mezi nimi ovšem byl i jeden malý leták, ze kterého na mě přímo koukala fotografie arcibiskupa Vovka s kompletním popisem jeho života. Nejsem věřící, ale myslím, že toto byla jakási forma znamení, a když ne znamení, tak přinejmenším velmi zajímavá náhoda.

4.1 Číhošť a číhošťský zázrak

Jako číhošťský zázrak (příloha č. 5. a 6.) jsou označovány události, které se staly v neděli 11. prosince 1949 a poté později na první hod vánoční tedy, 25. prosince 1949. Při těchto událostech se přibližně půlmetrový kříž na hlavním oltáři v místním kostele vychýlil při kázání pátera Josefa Toufara a to v úhlu zhruba 45° jak na levou, tak na pravou stranu.

Obec Číhošť, nejednotně také v literatuře a dalších pramenech uváděná jako Číhošť, se nachází v bývalém havlíčkobrodském okrese, nynějším kraji Vysočina, nedaleko Ledče nad Sázavou. Po údajném zázraku se z ní stalo poutní místo, na což státní moc zareagovala snahou obec prakticky vymazat z veřejného povědomí. Přesto ale takzvaný číhošťský zázrak zajistil obci nechtěnou publicitu a jeho důsledky zasely také strach mezi místní občany a věřící v Československu celkově. Záměrem Státní bezpečnosti bylo využít pátera Toufara k vykonstruovanému soudnímu procesu, ve kterém se měly prokázat vatikánské snahy o svržnutí lidově demokratického zřízení v ČSSR. Proces ovšem nebyl zahájen, jelikož hlavní aktér v průběhu vyšetřování zemřel.

Je paradoxem, že oproti snaze bývalého režimu o skrytí obce před očima veřejnosti, byl v roce 2006 v obci odhalen pomník geografického středu ČR a tak se této klidné vsi dostalo další publicity ale i opětovné vlny zájmu o události, které se zde v roce 1949 odehrály.

4.1.1 Události třetí adventní neděle roku 1949 a události následující

V neděli 11. prosince 1949, kázal P. Josef Toufar z evangelia o Janu Křtitelovi, kázání probíhalo obvyklým způsobem, když se náhle v momentě, kdy byl farář otočený čelem k věřícím a na kříž tudíž neviděl, začal kříž zcela jasně naklánět ze strany na stranu.

Jednou z očitých svědkyň, která první kývání kříže 11. prosince 1949 viděla, byla Jaroslava Trtíková, která 11. 12. 1999 v rozhovoru pro server Regionalist.cz uvedla: „*Viděla jsem před 50 lety v neděli 11. prosince 1949 to kývání křížku. Byl to pro nás zázrak. Každý si nejdříve myslel sám o sobě, že je to špatné znamení a tak, až když se to rozkřiklo, poté jsme to měli jako Boží úkaz. Je to již 50 let a žádné opravdové vysvětlení dosud nikdo nepodal. Každé tahání drátků je vyloučené, kdepak to. Křížek se pohnul – co si vzpomínám – dvakrát nebo třikrát nalevo, napravo. Je vyloučeno, že by byl pohyb trhaný a že by to udělala StB je také vyloučené. To vůbec nepřipadá v úvahu. Cizí lidé tu neděli v kostele vůbec nebyli.*“¹²⁵ (zkráceno autorem). I další výpovědi očitých svědků a místních obyvatel zcela jasně vylučují možnost zásahu P. Josefa Toufara do pohybu kříže, ať už 11. prosince 1949 nebo i při dalších kýváních. Tito svědkové také dementují možnost, že by se jednalo o akci StB. Za všechny mezi dalšími uvedme manžela výše citované pana Václava Trtíka, který také 11. 12. 1999 poskytl serveru Regionalist.cz rozhovor: „*Já osobně jsem to viděl až podruhé – to bylo na Hod Boží 25. prosince – a také potřetí, opět za čtrnáct dní. Třikrát se to stalo za života pátera*

¹²⁵ Regionalist [online]. [cit. 2012-03-28]. Dostupné z URL <<http://www.regionalist.cz/komunismus/steno.php>>.

Toufara. Mohu dosvědčit, že se to skutečně tady tehdy stalo a že pan farář Toufar za nic nemůže – o život přišel nevinně. “¹²⁶ (zkráceno autorem).

K pohybu kříže na oltáři došlo opakovaně, a to například na již zmíněný první hod vánoční. Na přelomu roku se zpráva rychle rozšířila. Kostel navštívili církevní představitelé i zástupci Sboru národní bezpečnosti. Počátkem ledna přijel za P. Toufarem také opat želivského kláštera Vít Tajovský a zhruba v polovině března tajně tajemník apoštolské nunciatury v Praze Ottavio de Liva.¹²⁷ Tajemníková návštěva Číhoště vedla k tomu, že se stal pro stát personou non grata a byl 8. března 1950 vyhoštěn z republiky.

V sobotu 28. ledna 1950 byli do Číhoště vysláni dva agenti StB, kteří se vydávali za zpravodaje, kteří chtěli napsat o zázračném kříži článek. Pod záminkou prohlídky kostela a dotyčného kříže, vylákali P. Toufara ven z fary. Farář jim ochotně vyšel vstříc a zamířil s nimi ke kostelu. Předem připravená léčka agentům vyšla a nad P. Toufarem se uzavřela pomyslná smyčka.¹²⁸ Po svém zatčení byl P. Toufar převezen nejprve do Jihlavy, odkud byl 29. ledna 1950 následně eskortován k výslechům do věznice Valdice, kde 1. února 1950 začalo jeho vyslýchání. Zde se ho „ujal“ vyšetřovatel Ladislav Mácha. Máchovy vyšetřovací metody a zacházení s vězněm nám může pomoci lépe pochopit výpověď MUDr. Františka Mauera, který asistoval při operaci číhošťského faráře těsně před jeho smrtí. *„Dělali jsme opravdu vše, co je v lidských silách, ale toho člověka už nikdo nemohl zachránit. Byl takovým neobyčejným a surovým způsobem utlučen k smrti, řekl bych jasná vražda.*“¹²⁹ Vyšetřovatelé Ladislav Mácha a Josef Čech vystavili P. Toufara jak psychickému, tak fyzickému teroru. Během věznění P. Toufara ve Valdicích mu byly podávány drogy a bylo na něm pácháno hrubé násilí, což byly tehdy běžné vyšetřovací praktiky StB.¹³⁰ Páter toto mučení vydržel 21 dní, tedy do 22. února 1950, a poté podepsal protokol, ve kterém se doznává, že celý zázrak zinscenoval pomocí důmyslného mechanismu z gumiček a drátků. Následně mu byl také k podpisu předložen protokol o jeho pohlavním zneužívání chlapců a potvrzení, že se s ním ve vyšetřovacím procesu zacházelo bez použití násilí. Tato všechna prohlášení zbědovaný P. Toufar podepsal.¹³¹

Den na to, 23. února 1950, byl farář převezen zpátky do Číhoště, kde se měl zúčastnit natáčení filmu *„Běda tomu, skrz něhož přichází pohoršení.*“ StB sice P. Toufara do Číhoště dopravila, ale mučením vyčerpaný kněz se zhroutil a byl převezen zpět do Prahy k urgentní

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ DRAŠNER, František. *Číhošťský zázrak : zpráva o P. Josefu Toufarovi*. Praha: Libri, 2002. s. 53.

¹²⁸ Tamtéž s. 54.

¹²⁹ Tamtéž s. 119.

¹³⁰ DRAŠNER, František. *Číhošťský zázrak : zpráva o P. Josefu Toufarovi*. Praha: Libri, 2002. s. 78.

¹³¹ Tamtéž s. 80.

operaci. Jak dokládá výše zmíněná citace MUDr. Mauera, operace skončila neúspěchem a P. Toufar (příloha č. 7.) v sobotu 25. února 1950 zemřel. Jako důvod smrti byl v úmrtním listu uveden prasklý žaludeční vřed. Páter Josef Toufar je pohřbený v hromadném hrobu v Praze – Ďáblicích. Jeho smrt ovšem byla jeho příbuzným po další čtyři roky tajena.

K odpovědnosti za farářovu smrt byl později hnán vyšetřovatel Ladislav Mácha. První soud se s ním uskutečnil v roce 1968, kdy tuhost režimu opadla, a na povrch začaly vyplouvat detaily zmanipulovaných politických procesů z padesátých let. Tehdy začalo docházet k prvním rehabilitacím politických vězňů padesátých let.¹³² Tento soud ovšem Ladislava Máchu osvobodil, neboť se mu nepodařilo prokázat, že dotyčný P. Toufara umučil k smrti a zneužití pravomocí veřejného činitele bylo dle tehdy platných zákonů již promlčeno. Druhý pokus o nastolení spravedlnosti v tomto případě proběhl v roce 1998, kdy se případ znovu otevřel. Máchovi byl vyměřen trest v délce pěti let odnětí svobody nepodmíněně, neboť se nepodařilo prokázat přímou souvislost mezi mučením a smrtí P. Toufara. K tomuto rozsudku se ale Ladislav Mácha odvolal a odvolací soud snížil trest v roce 1999 na dva roky odnětí svobody. K tomu trestu však Ladislav Mácha nenastoupil z důvodu zdravotních komplikací.¹³³

4.1.2 Odras číhošťského zázraku ve filmu a literatuře

Již krátce po událostech, které vedly k uvěznění číhošťského faráře P. Toufara, byl v režii StB natočen propagandistický film *Běda tomu, skrz něhož přichází pohoršení*.¹³⁴ Tento film měl občanům ČSR ukázat, jakým způsobem P. Toufar celou záležitost s křížem zinscenoval a jak ji provedl. Tímto měl dotyčný farář poštvat lid proti lidově demokratickému zřízení jakožto agent Vatikánu, který byl, dle tvůrců filmu, přímým spojencem západních imperialistů. Ve filmu měl hrát i sám farář Toufar, ale jak jsem uvedl již v předchozí kapitole, při natáčení se zhroutil a den na to zemřel. Film se promítal prakticky všude, jenom přímo v Číhošti se promítání nekonalo, jak řekla již dříve zmíněná pamětnice zázraku Růžena Lebedová: „*Ten jejich film "Běda tomu, skrze něhož" se v Číhošti nikdy nepromítal, přestože jsme tu měli kino. Jedině tady se nesměl promítat, například v Ledči nad Sázavou ho v kině*

¹³² KRATOCHVÍL, Antonín. *Žalují 1 : Stalinistická justice v Československu*. Brno: Česká expedice s nakladatelstvím DOLMEN, 1990. s. 35.

¹³³ RŮŽIČKA, Daniel. *Číhošťský zázrak* [online]. [cit. 2012-05-10]. Dostupné z URL <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/a_cihost.php>.

¹³⁴ Propagandistický krátkometrážní 12 minutový dokument režíroval Přemysl Freiman. Rok výroby 1950.

tehdy dávali. Až po revoluci v roce 1989 nás vzali do autobusu a v Ledči nám ho promítli. Zaplakali jsme hnusotou, co to tam natočili.“¹³⁵ (zkráceno autorem).

Pokud bychom postupovali chronologicky, tak záhy po filmu byla uvedena kniha Vladimíra Hodače *Čihošťský zázrak*,¹³⁶ která, stejně tak jako film, měla propagandistický charakter. Dalším knižním zpracováním byla kniha *Mirákl*¹³⁷ od Josefa Škvoreckého, který tento případ beletristicky zpracoval. Poslední z příspěvků v umělecké tvorbě je zatím televizní film *In nomine patris*.¹³⁸

4.2 Akademski kolegij (Vilharjeva 13)

Osobně jsem v této budově, která v průběhu let nesla různé názvy jako například Baragovo semenišče (příloha č. 9.), Akademski kolegij nebo Slovensko mladinsko gledališče, strávil několik dní. I za těchto několik málo dní mě její architektura a osud zaujal natolik, že jsem se jí nemohl začít nezabývat hlouběji. Celá budova se mi totiž zdála zcela vytržená z kontextu prostředí, jakoby sem snad ani nepatřila a dle interiéru bylo zcela zřejmé, že nebyla prapůvodně navržena jako kolej pro studenty. Jak jsem se zmínil již v úvodu své práce, tato budova v Lublani s adresou Vilharjeva 13, zůstává po léta tichým mementem tahanic mezi státem a církví. Abychom lépe pochopili, proč se o vlastnictví této stavby pře stát s církví musíme nahlédnout do její historie.

Překotný vývoj lublaňské zástavby způsobil, že se městská část Bežigrad stala jakýmsi městem za umělou hranicí Lublaně, kterou tvořila železniční trať. Z tohoto důvodu požadovali obyvatelé Bežigradu vlastní farnost. Architekt Jože Plečnik při této příležitosti navrhl poměrně rozsáhlé spojení dvou zdejších kostelů a to konkrétně kostela svatého Kryštofa a kostela svatého Cyrila a Metoděje. Později se lublaňská diecéze rozhodla pro stavbu semináře a jako architekta si vybrala opět Plečnika. Ten se nechal inspirovat římským koloseem a Andělským hradem a navrhl tak kruhovou stavbu. Výstavba začala v roce 1936, po vypuknutí druhé světové války byly práce zhruba ve dvou třetinách zastaveny a již nebyly obnoveny. Plečnik tedy sice navrhl kruhovou stavbu (viz. příloha č. 6), ale dnes můžeme vidět jenom půlkruh, který je přepažen. Po druhé světové válce se okolí bývalé budovy semináře, která však svému prapůvodnímu účelu nikdy nesloužila, začalo rychle měnit. V roce 1956 došlo ke zbourání kostelů sv. Kryštofa i kostela sv. Cyrila a Metoděje. Na uvolněné ploše

¹³⁵ *Regionalist* [online]. [cit. 2012-03-28]. Dostupné z URL <<http://www.regionalist.cz/komunismus/steno.php>>.

¹³⁶ HODAČ, Vladimír. *Čihošťský zázrak*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1950.

¹³⁷ ŠKVORECKÝ, Josef. *Mirákl*. Toronto: Sixty-eight publishers, 1978. 1. vyd.

¹³⁸ *In nomine patris*, TV film, 2004. Režie Jaromír Polišenský.

vyrostlo Hospodářské výstaviště (Gospodarsko razstavišče) a následně v šedesátých letech dvě budovy Slovenijalesu. Plečnikova stavba se po úpravách v padesátých letech, které provedl Plečnikův žák Anton Bitenc, změnila na Akademskij kolegij a Slovensko mladinsko gledališče,¹³⁹ tedy na kolejje a divadlo a plynule přešla do rukou státu. Přestože ještě v šedesátých letech žila myšlenka na masivní dostavbu a proměnu celého komplexu kolejí a divadla, nebyla do dnešních dnů realizována a dnes je celá stavba i její bezprostřední okolí značně zpustlé. Za jediné zlepšení, které v okolí stavby nastalo, můžeme považovat parkovou úpravu prostoru mezi Železnou cestou a Robbovou ulicí.

Mohu porovnávat pouze vnitřek kolejí, ale i to mi stačí k tomu, abych si mohl udělat obraz o tom, jak je s budovou nakládáno. Do budovy se již dlouhá léta nevložil žádný kapitál pro její obnovu či rekonstrukci, a to jak do části s divadlem, tak do kolejní části. Poslední větší finanční injekcí byly investice v osmdesátých letech minulého století, při kterých se v divadle renovovala centrální hala. V kolejní části potom zavedení internetu do pokojů v roce 2009. Je to dáno tím, že stát nechce vydat tuto budovu v plném rozsahu církvi, tak jak o to již po revoluci požádala. A tak se vedou dlouhé spory o to, jestli bude Plečnikovo dědictví náležet úřadům, nebo církvi. Zatím se v této záležitosti neděje významnější pohyb ani jedním směrem.

4.3 Goli otok

Pustý ostrov (příloha č. 10.) je jedním z mnoha dnešních chorvatských ostrovů, nachází se mezi pevninským Chorvatskem a ostrovem Rab, většinu povrchu tvoří pouze pustá skála, což se ukázalo jako jedna z výhod pro vybudování tábora, neboť se případní utečenci neměli kde ukrýt a pokud by se již utéci odvážili, tak stejně nebylo kam. Dříve přináležejíce k jugoslávské federaci, sloužil jako internační tábor pro nejnejpohodlnější obyvatele Jugoslávie. Tento ostrovní internační tábor by se dal označit jako jeden z nejprestižnějších v celé Jugoslávii. Nejprestižnějších v tom smyslu, že zde byli internováni bývalí komunističtí činitelé, kteří se z různých důvodů stali režimu nepohodlnými. Zejména pak zde byli internováni tací, kteří se ve sporu Tito vs. Stalin přiklonili na stranu sovětského vůdce.¹⁴⁰ Tábor zanikl ještě před rozpadem Jugoslávie, v současné době je opuštěný a nevyužívaný.

¹³⁹ KREČIČ, Peter. *The Mladinsko Theatre*. [online]. [cit. 2012-04-23]. Dostupné z URL <<http://www.theatre-architecture.eu/en/db/?theatreId=280&detail=history>>.

¹⁴⁰ JELIĆ, Marina. Zločiny komunistického režimu v Srbsku. In *Zločiny komunistických režimů : sborník z mezinárodní konference : pohled historiků a právních expertů*. David Svoboda. Praha: Centrum pro studium totalitních režimů, 2011. s. 245.

Nicméně se čas od času objeví tendence, které by rády přeměnily *Goli Otok* v památník obětem komunistického režimu.

4.4 Jáchymov, Rtyň v Podkrkonoší a těžba uranové rudy

Těžba uranu probíhala na jáchymovsku a rtyňsku již před druhou světovou válkou, nikoliv však pro vojenské účely. Jak se ovšem válka chýlila ke konci, bylo pro Sovětský svaz nutné získat území, na kterém by měl přístup k ložiskům uranu, neboť na vlastním území SSSR nebyla tato ložiska dostupná. Sovětský svaz potřeboval tato ložiska, protože po svržení atomových bomb na Hirošimu a Nagasaki bylo více než zřejmé, že se případný příští vojenský konflikt neodehraje bez použití jaderného arzenálu. Jáchymovská a posléze i rtyňská ložiska se tedy jevila jako ideální a ihned připravená k okamžité těžbě. Zřejmě právě proto si je Sověti zajistili bilaterální dohodou s ČSR z 25. listopadu 1945 v podstatě veškeré dodávky jáchymovského uranu pro svoje potřeby. Její ekonomickou nevýhodnost ponechám zcela stranou.

Co bylo nutné do jáchymovských dolů dodat (příloha č. 11.), byla pracovní síla a tak se začali do dolů dodávat jak obyčejní, tak političtí vězni. Vznikali tak tábory nucené práce (TNP) a nápravně pracovní tábory (NPT), které dodávaly nejlevnější možnou pracovní sílu. Rozdíl mezi těmito dvěma vězeňskými zařízeními tkvěl v tom, že do táborů nucených prací byli zařazováni pouze lidé, kteří zde mohli být na základně zákona 247/48 Sb.¹⁴¹ drženi po dobu tří měsíců, maximálně však do dvou let. Jednalo se o tzv. preventivní zákon, tudíž stačilo jenom podezření, že by dotyčný mohl v budoucnu trestný čin spáchat. Toto bylo ve značné míře zneužíváno funkcionáři Národních výborů, členy KSČ a KSS. Hlavní význam tábora nucené práce byla převýchova chovanců těchto táborů, a to hlavně převýchova ideologická. Oproti tomu do NPT byli dodáváni vězni na těžkou práci. Snad jediné, co mohlo otřesné podmínky táborů vylepšit, byl styk s civilními zaměstnanci, který v několika případech měl i dojemnou dohru v podobě setkání. Tuto zkušenost popsal Páter Martin František Vích, CSsS: „Přidělili mě na lepší práci k civilovi Rudovi Ilchmanovi, který jezdil v dole s vagonky. Hodně jsme se sblížili, často mi tajně vynášel některé písemnosti ven. Roku 1956 jsem se dozvěděl, že měl těžkou havárku na motorce a asi ji nepřežil.“¹⁴² (zkráceno a upraveno autorem). František Vích se v 90. letech vrátil do míst, kde byl vězněn, aby si ještě jednou prohlédl místa, kde zažíval jedny z nejtěžších chvil života. Souhrou náhod se mu

¹⁴¹ Zákon o táborech nucené práce [online]. [cit. 2012-04-30]. Dostupné z URL <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1948/sb93-48.pdf>>.

¹⁴² VLČEK, Vojtěch. *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel : rozhovory s kněžími a řeholníky, pronásledovanými za komunismu v letech 1948 – 1989*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. s. 375.

podařilo setkat se s dotyčným Ilchmanem, o kterém si myslel, že je již čtyřicet let mrtvý. „*Zůstali jsme dlouho do noci. Řekl mi, že má doma schovány všechny mé tajně vynesené písemnosti.*“ (zkráceno autorem) Nicméně vězni podstupovali bití, mnohdy ještě další vysilující práci po směně v dole, několikadenní pobyty v korekcích. Trpěli na nedostatečnou stravu a co je asi ze všeho nejhorší, před radioaktivním zářením pocházejícím z uranové rudy nebyli téměř vůbec chráněni, za což mnozí zaplatili v lepším případě podlomeným zdravím, v případě horším i životem.

Každý den se vězni museli potýkat s permanentní hrozbou smrti, která mohla přijít ať už z úplného fyzického vyčerpání, díky nedostatečné stravě a vysilující práci, nevyhovujícím životním podmínkám nebo například při závalu, jehož hrozba byla v dolech všudypřítomná. Zával přímo v dole postihl například již dříve zmíněného Pátera Martina Františka Vícha, který byl v roce 1953 ve vykonstruovaném procesu odsouzen na 10 let žaláře. Nejprve si trest odpykával v pankrácké věznici, odkud ho v roce 1954 poslali na Tmavý důl u Rtně v Podkrkonoší, zde právě k onomu závalu došlo: „*Najednou jsme uslyšeli skřípění a pískání podpěr (...) Pak se zřítil strop a na mě se sesypala masa černého mazlavého „skla“.* Za ty dva dny prožité v závalu jsem zešedivěl.“ (zkráceno autorem)¹⁴³

5 FENOMÉN SKRYTÉ CÍRKVE V ČESKOSLOVENSKU

V Československu za doby vlády komunistického diktátu vznikl jeden církevní fenomén a to skrytá církev. Vzhledem k tomu, že veřejné projevy církevního života byly utlumeny na minimum a dosavadní činnost duchovních byla buď úplně pozastavena, ne-li zničena častým vězněním, sledováním StB a zpřetrháním všech pout, bylo nutné aktivity církve, které se za standardních okolností mohly prezentovat na veřejnosti, přesunout do ilegality, lépe řečeno z očí veřejnosti, protože na těchto aktivitách by v právním státě nebylo nic nezákonného. Církevní organizace se tak rozdělila na tři proudy, které měly ať už menší nebo větší vliv na církevní život v Československu. Rozdělení bylo následující: církev exilová, skrytá a oficiální. Skrytá církev začala vznikat jako „podzemní organizace“, která se rodila z malých uskupení, čítajících většinou několik členů a často sdružených kolem jedné výrazné osobnosti. Vlastně veškerý život církve, který unikal státním orgánům, by se dal označit za skrytou církev, nebo chcete-li tajnou církev. Záběr činnosti jednotlivých uskupení a organizací, které dohromady tvořili skrytou církev je velmi široký, jmenujme například univerzitu, seminární činnost, individuální pastorační, ale i tajné svěcení. Tajné univerzitní

¹⁴³ Tamtéž s. 371.

studium, které se povedlo organizovat jako protiváhu proti litoměřickému bohosloví, které bylo pod vlivem státu, se navíc těšilo i přízni oficiálního biskupa Štěpána Trochty, který studium na tomto tajném bohosloví doporučoval.¹⁴⁴

Seznam aktivit, které skrytá církev vykonávala, by zcela jistě vydal na další samostatnou kapitolu, z tohoto důvodu jsem přikročil ke zjednodušení a v této kapitole bych se chtěl věnovat jenom činnosti, kterou řídila bezesporu nejvýraznější osobnost podzemní církve – Felix Maria Davídek.

5.1 Felix Maria Davídek

Felix Davídek (příloha č. 12.) se narodil v roce 1921 v Chrlicích u Brna. V Brně vystudoval teologii na zdejším diecézním učilišti, po jejímž absolvování byl vysvěcen na kněze a následně působil v duchovní správě v Horní Štěpánově. Jeho celoživotní dílo bylo inspirováno francouzským myslitelem Theilhardem de Chardinem.¹⁴⁵

Davídek byl bezesporu jednou z největších osobností skryté církve, ale zároveň byl i osobností značně rozporuplnou. Pohledy na Felixe M. Davídka se totiž v mnoha ohledech rozcházejí. Davídek byl totiž mimořádně intelektuálně nadaná osobnost i z toho důvodu mohla jím vytvořená podzemní organizace Koinótés proplovat nejistými dobami socialismu, ale zároveň byl vybaven jedním rysem, který nemusel být všem z jeho okolí po chuti, a to velkou sebejistotou.¹⁴⁶ Na kněze měl také poměrně zvláštní zvyky a především zlozvyky, byl silným kuřákem a rád pil víno a co je pro kněze úplně atypické, měl převrácený denní rytmus, tzn., že značnou část dne prospal a v noci pracoval.¹⁴⁷ Z jeho intelektuálního nadání pramenily i zájmy o mnohé obory, které s jeho původním povoláním zdánlivě nesouvisely, ale Davídek je dokázal propojit a na toto témata vést seriózní semináře.¹⁴⁸ Ovšem zcela jistě největším trnem v oku jeho odpůrců bylo Davídkovo rozhodnutí vysvětit na kněze (nebo snad kněžky) minimálně tři ženy. K tomuto odvážnému a dodnes diskutovanému kroku se rozhodl po kobeřickém synodu, který významně ovlivnil dění a fungování skryté církve. Přestože si plně uvědomoval, že tím poruší platný Kodex kanonického práva z roku 1917, k vysvěcení přistoupil, ovšem o této skutečnosti bylo informováno jenom Davídkovo nejbližší okolí a ve

¹⁴⁴ FIALA, Petr. *Skrytá církev : Felix M. Davídek a společenství Koinótés*. Brno: CDK, 1999. s. 62.

¹⁴⁵ HANUŠ, Jiří. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*. Brno: CDK, 2005. s. 29.

¹⁴⁶ FIALA, Petr. *Skrytá církev : Felix M. Davídek a společenství Koinótés*. Brno: CDK, 1999. s. 179.

¹⁴⁷ Tamtéž s. 179.

¹⁴⁸ Tamtéž s. 69 – 73.

známost tato skutečnost vešla až v 90. letech.¹⁴⁹ Přestože dnes od vysvěcení těchto kněží uběhlo více než 40 let, jsou názory na tento počin stále rozporuplné.

Davídek byl již v roce 1950 zatčen policií pro podezření ze založení ilegální vzdělávací organizace, která měla vyvíjet protistátní činnost a další (samozřejmě vykonstruovaná) obvinění. Přesto se mu podařilo z výsledku prchnout a půl roku se skrývat, dokud nebyl dopaden při pokusu překročit hranice do Rakouska v září 1950. Poté byl odsouzen k 24 letům vězení mimo jiné za velezradu, nepřátelskému smýšlení proti lidově demokratickému zřízení atp.¹⁵⁰ Vzhledem k tomu, že se Davídkovi vyhnula amnestie z roku 1960, byl propuštěn na svobodu po 14 letech věznění v roce 1964, ale na svobodu šel s jasně formovaným programem dalšího rozvoje duchovní činnosti, který ihned po propuštění začal naplňovat.¹⁵¹

5.1.1 Kontrola Felixe Davídka Státní bezpečností

Po roce 1974 se začala StB intenzivněji zajímat o Davídka a jeho společenství, sám Davídek tak byl předvolán k mnoha výslechům, které byly natolik intenzivní, že hrozilo ukončení činnosti společnosti Koinótés v plném rozsahu. Biskup si ale pro tyto časté výslechy vypracoval svoji vlastní strategii, která spočívala jenom na sdělování určitých nepodstatných informací, které StB vedly na falešnou stopu. Poněkud rozporuplná zůstávají jeho doporučení jeho spolupracovníkům, aby spolupracovali s StB za účelem získání více informací o jejich činnosti a zájmech.¹⁵²

Přestože se o Davídka a dění kolem něj StB zajímala, nebyl dokázán jediný případ jeho spolupráce s tímto nástrojem komunistické moci. Vzhledem k tomu, že StB a komunistickou stranou Davídek opovrhoval, jeho případná spolupráce by byla velmi udivující. Sám ve své žádosti o amnestii z roku 1964, kterou musel podat, napsal: „*Jmenuji se Felix Davídek. V mém životě je důležité, že jsem se narodil, že jsem se stal římskokatolickým knězem a že jsem byl uvězněn komunistickou státní bezpečností. Zvláště poslední dvě skutečnosti mi daly mnohé pochopit. Nic od vás nečekám, nic od vás nechci. Kdykoliv jsem ochoten jít i na smrt. Felix Davídek.*“¹⁵³

¹⁴⁹ FIALA, Petr. *Skrytá církev : Felix M. Davídek a společenství Koinótés*. Brno: CDK, 1999. s. 104.

¹⁵⁰ Tamtéž s. 46 – 50.

¹⁵¹ Tamtéž s. 55.

¹⁵² Tamtéž s. 130..

¹⁵³ FIALA, Petr. *Skrytá církev : Felix M. Davídek a společenství Koinótés*. Brno: CDK, 1999. s. 54.

5.2 Koinótés

Po propuštění se Davídek snažil navázat styky s některými kněžími, kteří taktéž byli věznění ve snaze založit organizaci, která by poskytovala vzdělání zájemcům, kteří buď nemohli anebo nechtěli studovat na státem ovládaném litoměřickém bohosloví. Z tohoto důvodu se snažil spojit například s Otou Mádrem, se kterým ale nedošel do plného porozumění, zřejmě díky odchylkám v představách, kam se bude ubírat ilegální církevní život. Po neúspěchu v jednáních s Mádrem a spol. se Davídek obrátil na Stanislava Krátkého, se kterým již začal pokládat první základy pro vytvoření tajného bohosloví. V druhé polovině šedesátých let se jim již podařilo ustanovit systém pravidelného studia v podobě večerních a víkendových seminářů.¹⁵⁴

Sdružení Koinótés bylo založeno především pro přípravu kandidátů na kněžské svěcení a rozvíjení jejich duchovních kvalit a osobnosti celkově, proto se příprava neomezila jenom na přednášky a debaty o církevních záležitostech, ale Davídek studentům poskytoval informace z kulturního dění, medicíny a zejména z oblasti kybernetiky, pro niž byl zapálen. Ze svědectví, poskytnutém Davidkovými kolegy je jasné, že jeho hlavní činností bylo zajistit činnost tajné univerzity a následné svěcení jejich absolventů.¹⁵⁵ Touto jakousi univerzitou, dával možnost připravovat se uchazečům pro kněžské svěcení, což se ovšem ukázalo problémem, bylo vysvěcení již připravených uchazečů. Nabízely se tři možnosti – vysvěcení v zahraničí, které ovšem bylo spojené s četnými obtížemi; druhá, z důvodu velkého rizika nemyslitelná varianta, byla možnost vysvěcení kandidátů jedním z domácích biskupů a konečně třetí variantou, kterou Davídek považoval za nejideálnější, bylo získání svého vlastního tajného biskupa.¹⁵⁶ Tím se nakonec stal on sám dne 29. října 1967, kdy byl tajným biskupem Peterem Dubovským vysvěcen rovněž na biskupa.¹⁵⁷

Tři roky po biskupském svěcení přišel Davidkovi z Vatikánu zákaz činnosti, který ovšem samotný Davídek a stejně tak historici zabývající se tímto tématem považovali a považují za informační šum. Zákaz činnosti sám biskup nebral příliš vážně, což v praxi znamenalo, že stále světil nové kněží a jáhny. (viz příloha č. 8.)

¹⁵⁴ Tamtéž s. 62.

¹⁵⁵ Tamtéž s. 81 – 83.

¹⁵⁶ Tamtéž s. 82.

¹⁵⁷ HANUŠ, Jiří. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*. Brno: CDK, 2005. s. 29.

6 Návrat církve do veřejného života koncem 80. a začátkem 90. let 20. století

Po konci 50. let, které pro středoevropskou katolickou církev a náboženské společnosti znamenaly jedno z nejhorších období v její moderní historii, přišlo v obou zemích uvolnění poměrů. Jak jsem uvedl v kapitole „*Poválečná situace v Jugoslávii, zejména ve Slovinsku*“, došlo ve Slovinsku na konci 60. let k narovnání vztahů mezi církví a státem. Podobný proces nastal i v Československu za trvání tzv. Pražského jara, kdy se celkově uvolnila tuhost režimu, a mohlo se zdát, že vývoj ve způsobu vládnutí nabude liberálnějších forem. Bohužel Sovětský svaz nepřipustil další potenciální vyvázání ze své sféry vlivu, tak, jak to bylo v případě Jugoslávie a vojensky zakročil. Tím byl ukončen obrodný proces v Československu a nastala doba normalizace, která opět neměla prostor a hlavně snahu o pochopení církve a jejího života. Tím pádem byl opět utlumen i veřejný církevní život a na aktivaci společenského života si musela církev v Československu minimálně dalších let počkat.

6.1 Vzpruhy v československém náboženském životě v 80. letech

Za první znamení toho, že se snad věci budou vyvíjet lepším směrem, bylo zvolení polského kardinála Karola Wojtyły na papežský stolec, který na něj dosedl jako Jan Pavel II. dne 16. října 1978.¹⁵⁸ Představitelům komunistických vlád muselo být jasné, že nově zvolený papež, který sám pocházel z komunistické země, nebude trpět jakékoliv nezákonné pronásledování katolické církve. Nicméně, vzhledem k tomu, že se komunistické země nacházely v mezinárodní izolaci a jejich diplomatické styky Vatikánem byly buď zpřetrhány, nebo velmi křehké, nemusela jim tato skutečnost přidělovat starosti, neboť zatím měli představitelé komunistických stran otěže moci pevně v rukou. Přesto se nakonec po pádu Železné opony na konci 80. a začátku 90. let ukázalo, že papež hrál v jejím stržení poměrně značnou roli, například i svou neutuchající podporou polského hnutí Solidarita. Nakonec i sovětský vůdce Michail Gorbačov řekl, že bez zásluhy Jana Pavla II. by pád Železné opony nebyl možný.¹⁵⁹

Další z významných akcí, které podnítily zájem o veřejný náboženský život, byla pouť na Velehradě, pořádaná pravidelně každým rokem. Ovšem pouť z roku 1985 (příloha č. 13.)

¹⁵⁸ BALÍK, Jan – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. s. 54.

¹⁵⁹ *Gorbachev: Pope was „example to all of us“* [online]. [cit. 2012-06-22]. Dostupné z URL <http://articles.cnn.com/2005-04-03/world/pope.gorbachev_1_soviet-leader-soviet-society-pope-john-paul-ii?_s=PM:WORLD>.

měla zvláštní postavení v proběhnuvších poutích, neboť se stala manifestací proti režimu.¹⁶⁰ Zájem o pouť byl z řad věřících enormní, což bylo možná způsobeno 1100. výročí Metodějovy smrti, ale spíše tím, že na pouť byl tehdejší arcibiskupem Tomáškem pozván i papež Jan Pavel II. Komunistická moc samozřejmě jeho účast na pouti nepřipustila, přestože papež vyjádřil přání se pouti osobně zúčastnit. Pokud by se tak stalo, dala se očekávat účast mnohonásobně vyšší. Ovšem i bez účasti Svatého otce se do Velehradu sjelo odhadem 100 – 200 tisíc účastníků poutě, čímž se pouť stala nejmasovější akcí komunistického režimu.¹⁶¹ Přestože se státní moc snažila sjíždění poutníků do Velehradu zabránit všemi možnými způsoby, jako bylo rušení zájezdů na pouť den před odjezdem, policejní kontroly na příjezdových cestách a pořádání různých akcí společenského charakteru v okolí, přesto se nepodařilo přílivu věřících zabránit.

Velehradskou pouť se strana snažila využít ve svůj prospěch, když v neděli vystoupil se svým projevem předseda Okresního národního výboru Lapčík, který provolal pouť za mírovou slavnost, což se samozřejmě nesetkalo s kladným ohlasem publika.¹⁶² Pouti byla také přítomna StB, která prováděla focení a namátkovou kontrolu totožnosti účastníků, stejně tak byly připraveny i pořádkové složky s vodními děly, kdyby bylo potřeba pouť rozehnat, ovšem jejich poměr sil proti poutníkům byl nepoměrný a tak je otázkou, jak by případné použití síly ze strany státní moci dopadlo.¹⁶³

Po úspěchu poutě na Velehradu se církev na sklonku 80. let opět začala zapojovat do veřejného života a taktéž se snažila programově rozvíjet svoji činnost. Z toho důvodu byl v roce 1987 poradním týmem kardinála Tomáška vyhlášen program Desetiletí duchovní obnovy, který byl vyhlášen 29. listopadu 1987 pastýřským listem, který vydal právě sám kardinál Tomášek.¹⁶⁴

Program byl určen všem obyvatelům Československa, ať už s vyznáním nebo bez vyznání, kteří potřebovali v nelehké době duchovně pomoci. Jak již napovídá sám název, program byl rozplánován na 10 let a začínal rokem 1988, přičemž na každý rok bylo stanoveno, která součást lidského bytí má být podporována, program vlastně kopíroval základní Desatero.

¹⁶⁰ BALÍK, Jan – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. s. 56.

¹⁶¹ HAMŠÍKOVÁ, Jaroslava. *Velehradská pouť 1985* [online]. [cit. 2012-06-25]. Dostupné z URL <<http://www.getsemany.cz/node/504>>.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ HANUŠ, Jiří. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*. Brno: CDK, 2005. s. 294.

Symbolicky měl vyústit v roce 1997, tedy 1000 let od úmrtí sv. Vojtěcha, který je v církevních kruzích vnímán jako evropská osobnost.¹⁶⁵

6.2 Vzpruhu v jugoslávském náboženském životě v 80. letech

Mimo již zmíněného povýšení lublaňského biskupství na arcibiskupství v roce 1962, které mělo dopad přímo na Slovinci a kterým se zabývám v kapitole *Anton Vovk*, se na jugoslávském území odehrály ještě další události, které přispěly k aktivaci věřících z celé Jugoslávie, přičemž i ty se udály v 80. letech, stejně jako obnovování náboženského života v Československu.

6.2.1 Zjevení Pany Marie v Medjugorje

V roce 1981 se několika prostým dětem poblíž boseňsko – srbské obce Medjugorje údajně zjevila 24. června Panna Marie a předala jim poselství, které měly šířit dál. Panna Marie se těmto dětem údajně zjevovala pravidelně, dokud jim nepředala všech 10 poselství a poté její pravidelná zjevení ustala a omezila se pouze na jedno zjevení na rok. Z její strany bylo světu předáno také několik poselství, která varovala před špatným způsobem života a nabádala k návratu do náruče katolické církve.¹⁶⁶

Když se z Medjugorje začalo stávat poutní místo, zakročila proti rozvoji tohoto kultu státní moc, ale později přišla na to, že je Medjugorje navštěvováno poutníky z celé Evropy, což mělo pozitivní hospodářský přínos pro region a tak od potlačování poutí upustila.¹⁶⁷ Do dnešního dne navštívilo Medjugorje přes 40 miliónů poutníků a někteří z nich se prý po návštěvě místa zázračně uzdravili, případně prožili natolik hluboký zážitek, že se ještě více upevnili ve své víře.¹⁶⁸

6.2.2 Manifestace ve městě Marija Bistrica

V roce 1984 slavili Chorvaté 1300 let od christianizace svého národa a v nejvýznamnějším poutním místě Chorvatska, Marija Bistrica, byla konána pouť, které se měl účastnit i papež Jan Pavel II. I tomuto svátku si přál být Svatý otec přítomen, ale nakonec bylo státní mocí

¹⁶⁵ Tamtéž s. 294.

¹⁶⁶ *Overview of Medjugorje* [online]., last revision 19th of March 2011 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z URL <<http://www.medjugorje.org/overview.htm>>.

¹⁶⁷ PIRJEVEC, Jože. *Jugoslávie 1918 – 1992 : vznik, vývoj a rozpad Karadjordjevičovy a Titovy Jugoslávie*. Praha: Argo, 2000. s. 466.

¹⁶⁸ *Overview of Medjugorje* [online]., last revision 19th of March 2011 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z URL <<http://www.medjugorje.org/overview.htm>>.

doporučeno, aby papež nebyl zván. Přes jeho neúčast se do města Marija Bistrica sjelo tolik poutníků, že nebylo již možné celou manifestaci kontrolovat a ta přesáhla rámec náboženské pouti. Vlastně se změnila v manifestaci za svobodu náboženství, kterou požadoval ve svém projevu záhřebský biskup Kuharić. Za tímto účelem se chtěl Kuharić spojit s pravoslavnou církví, ale z její strany nenašel pochopení pro tento akt, neboť pravoslavná církev lpěla na srbském nacionalizmu.¹⁶⁹

Přestože se události ve městě Marija Bistrica odehrály o rok dříve než pouť na Velehradě, jejich průběh bychom mohli označit za shodný. Bylo to dáno nespokojeností veřejnosti s tím, jak státní moc nakládala s církevním životem. I přes to, že v Československu a Jugoslávii panovaly rozdílné podmínky ve státní správě ve vztahu k církvi a jak jsem již několikrát poukázal, jugoslávský postoj k církvi nebyl tak přísný jako československý, i tak se jugoslávská státní moc nevyhnula masové manifestaci za svobodu vyznání. Je tedy možné, že účastníci velehradské poutě v roce 1985 se inspirovali chorvatskou manifestací.

6.3 Projevy změn režimů v Československu a Slovinsku

S nástupem Michaila Gorbačova do funkce generálního tajemníka ÚV KSSS v roce 1985, přišly s jeho osobou do východního bloku změny, které měly za následek rozpad celého východního bloku. Jako první se začal hroutit režim v Polsku, kde probíhaly demonstrace již od léta roku 1988 a další z komunistických režimů střední Evropy ho následovaly jako stavebnice domina až do krvavého pádu rumunského komunismu na Vánoce 1989.

V Československu odstartovala změny Sametová revoluce, která začala 17. listopadu 1989. Podrobnosti revoluce ponechávám stranou, neboť nejsou pro moji práci podstatné. Podstatnější byly změny, které Československá federativní republika nastoupila a hlavně přítěže minulého režimu, se kterými si musela vypořádat.

Ve vztahu k církvím a náboženským společnostem, bylo potřeba přepracovat přístup a celkově vztah státu a církve upravit. Pádem komunistického režimu v Československu skončil 40 let trvající útisk církví a náboženských společenstev a církve a náboženská společenství opět mohla svobodně rozvíjet svoji činnost. Přestože začátky byly pomalé, postupem času se církve v nových poměrech zorientovala a bylo zřejmé, že bude po státu žádat to, co jí bylo před téměř 40 lety odebráno, ať už se jednalo o hospodářský, či nehopodářský majetek.

¹⁶⁹ PIRJEVEC, Jože. *Jugoslávie 1918 – 1992 : vznik, vývoj a rozpad Karadjordjevičovy a Titovy Jugoslávie*. Praha: Argo, 2000. s. 466.

6.3.1 Otázka restitucí v Československu a České republice

Majetek, který byl církvi odebrán na konci 40. a začátku 50. let byl povětšinou zabírán na základě starších zákonů, které byly vydané ještě před nastoupením komunistů k moci v roce 1948. Komunisté si ovšem tyto zákony interpretovali velmi svévolně, navíc k těmto starším zákonům přibýly ještě nově vydané zákony a zákonná nařízení, které již komunistická strana vydávala primárně pro svoji potřebu.¹⁷⁰ Církev byla rovněž svázána zákonem o její materiálním zabezpečení, který jí přimknul blíže ke státu, který od vejití zákona v platnost, byl jediným zdrojem financí pro fungování církve.¹⁷¹ Oba zákony bylo nutné změnit, nebo případně připravit nové a tak ještě před rozdělením federace byly v roce 1990 a 1991 přijaty návrhy zákona o navrácení některých nemovitostí. Zůstalo však jen u návrhů, jelikož slovenská část sněmovny zákony zamítla.¹⁷² Další posun v otázce restitucí církevního majetku nebyl nikterak rychlý, po rozpadu federace a vzniku samostatné České republiky, byly opět některé nemovitosti navraceny v letech 1996 a 1998, ovšem tyto restituce zdaleka nepokryly celkový stav zabaveného majetku.¹⁷³ V roce 1998 se rozeběhly přípravy na řešení majetkového vyrovnání pomocí výčtového zákona, který měl navracet individuálně určené nemovitosti – v první fázi to byly kultovní objekty. Ovšem už při přípravě zákona se narazilo na nereálnost tohoto plánu, nehledě na to, že některé církve s tímto zákonem nesouhlasily. Ani pokusy o šest a sedm let později nebyly přijaty a tak z důvodu §29 zákona č.229/1991 o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku: „*Majetek, jehož původním vlastníkem byly církve, náboženské řády a kongregace, nelze převádět do vlastnictví jiným osobám do přijetí zákonů o tomto majetku.*“, zůstal tento majetek blokován, což způsobovalo mimo jiné i jeho chátrání.¹⁷⁴ Stejně tak, jako zůstávala nedořešena otázka majetkového vyrovnání, zůstávalo stále bez jakéhokoliv posunu financování církví ze státního rozpočtu. V tomto ohledu stále platil zákon č. 218/1949 Sb., který byl přijímán již v rámci perzekuce církve, z toho důvodu byl v roce 1990 novelizován, aby byly odstraněny represivní prvky, ale základní model financování zůstal nezměněn.¹⁷⁵

¹⁷⁰ KŘÍŽ, Jakub. Majetkové vyrovnání státu s církvemi a náboženskými společnostmi v České republice. In *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie: sborník textů z konference*. Jakub Kříž (ed.). Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2009. s. 22.

¹⁷¹ ZOULÍK, František. Zamyšlení nad vyrovnáním státu s církvemi. In *Narovnání vztahu mezi církvemi a státem*. Petr Kolář (eds.). Praha: CEVRO institut, 2009. s. 15

¹⁷² KŘÍŽ, Jakub. Majetkové vyrovnání státu s církvemi a náboženskými společnostmi v České republice. In *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie: sborník textů z konference*. Jakub Kříž (ed.). Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2009. s. 22.

¹⁷³ Tamtéž s. 22.

¹⁷⁴ Tamtéž s. 22.

¹⁷⁵ Tamtéž s. 22.

Ani následné pokusy z roku 2008 neprošly Parlamentem a tak i po 20 letech od pádu komunistického režimu v Československu zůstávají církevní restituce stále palčivým tématem každé vlády. V tomto problému se odráží i neochota politiků s restitucemi pracovat, vzhledem k tomu, že církevní restituce zatíží státní pokladnu velkou měrou.

Poslední tisková zpráva vydaná 20. června 2012 v internetové verzi deníku iDnes.cz hovoří o tom, že se levici povedlo zablokovat jednání o církevních restitucích. Současná vláda chce totiž prosadit zákon, v kterém by bylo zakotveno, že církvím a náboženským společnostem bude navrácen majetek v hodnotě 75 miliard korun, jako finanční kompenzace by byla ještě navíc vyplacena částka 59 miliard korun, u které je ale nutno počítat s inflací, protože by byla vyplácena po dobu 30 let, tím by se částka ještě navýšila. Levice by ráda dosáhla projednávání zákona až na podzim, protože chce otázku restitucí použít i ve své volební kampani.¹⁷⁶

Církevními restitucemi tak nyní zmítá politika, je tedy otázkou, zda se církev v nejbližší době nějakých restitucí vůbec dočká.

6.4 Slovinská politika v 90. letech

Přeměna komunistického režimu v demokratický probíhala ve Slovinsku za poněkud jiných poměrů než v Československu, nutno říci, že dramatičtějších. Vzhledem k tomu, že Jugoslávie byla pro zachování federace za každou cenu, byla slovinská cesta do samostatnosti trnitější a po deset dní navíc lemována válkou. V této kapitole není schválně zmíněna otázka slovinských církevních restitucí, chtěl jsem se jako protiváhy ke kapitole pojednávající o církevních restitucích v České republice, dotknout alespoň okrajově postavení církve a jejího vlivu na politiku ve Slovinsku na začátku 90. let.

Vztyčnými body slovinské politiky ještě před začátkem 90. let bylo vytvoření nekomunistické opozice na podzim 1989, tato opozice se ale formovala již delší dobu a podzim 1989 jenom spojil všechny opoziční proudy do jediné protikomunistické koalice DEMOS („*Demokratična opozicija Slovenije*“), která vznikla 27. listopadu téhož roku.¹⁷⁷ Protikomunistická opozice se v první řadě zaměřila na demokratizaci země a úplnou nezávislost na Jugoslávii, touha oddělit se, pramenila z přesvědčení, že je Slovinsko natolik silným státem, že nepotřebuje být sdruženo ve federaci s dalšími státy, které navíc působí jako

¹⁷⁶ KOPECKÝ, Josef. *Levice úspěšně blokuje restituce církvím, po volbách je chce ČSSD změnit* [online]. [cit. 2012-06-26]. Dostupné z URL <http://zpravy.idnes.cz/cssd-planuje-po-volbach-jednat-o-zmene-financniho-vyrovnani-s-cirkvemi-1z9-/domaci.aspx?c=A120620_113635_domaci_kop>.

¹⁷⁷ RYCHLÍK, Jan et al. *Dějiny Slovinska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 236.

přítěž.¹⁷⁸ Ve Slovinsku na přelomu desetiletí panovaly snahy o vystoupení z Jugoslávie, jako první cíl pro získání samostatnosti byla snaha o vyhlášení svrchovanosti slovinských zákonů nad zákony jugoslávské federace.¹⁷⁹ Slovinští komunisté, nyní již v opozici, přišli s návrhem, na přeuspořádání Jugoslávie tak, aby měl každý stát svoji svrchovanost, ale zároveň kooperoval s ostatními republikami v jugoslávské federaci. Nový návrh samozřejmě narazil na odpor komunistického ústředí v Bělehradu, protože by de facto znamenal, že jednotlivé státy budou svrchované (Bělehrad nad nimi nebude mít kontrolu), ale pokud by se jednalo o mezinárodní zodpovědnost, padala by ta právě na Bělehradské ústředí.¹⁸⁰

Ve dnech 8. a 22. dubna 1990 se ve Slovinsku uskutečnily první svobodné dvoukolové volby do parlamentu, po jejich skončení byl 16. května téhož roku sestavením vlády pověřen Lojze Peterle, který předsedal křesťanským (!) demokratům. V červenci toho samého roku, navíc došlo k významnému aktu smíření, který se konal v Kočevském Rogu, kde byla uctěna památka zavražděných domobranců v létě 1945. Na tomto místě si Milan Kučan (do prosince 1989 člen KSSlo, nyní předseda republikového Předsednictva) a lublaňský arcibiskup Alojzij Šuštar podali ruce, což mělo velký symbolický význam.¹⁸¹ Jednak se událost odehrála na místě, kde byli po skončení války komunistickými partyzány bez soudu a možnosti obhajoby popraveni slovinští domobrancí, kteří kolaborovali s fašizmem a zadruhé si ruce podávali dvě osobnosti, které do nedávné doby zastávali úplně jiné ideologické postoje.

K vyhlášení samostatnosti Slovinska nakonec po mnoha jednáních a zoufalých pokusech ze strany představitelů Jugoslávie zachránit federaci, došlo 25. června 1991.¹⁸² Stalo se tak na základě plebiscitu, konaném 23. prosince 1990, kdy se pro samostatnost Slovinska vyslovilo 88,5% hlasujících. Plebiscit byl tak vážným a důležitým tématem, že se pro účast v něm vyslovil i lublaňský arcibiskup Alojzij Šuštar, který vyzval slovinské věřící, aby hlasováním pro samostatnost splnili svoji křesťanskou povinnost.¹⁸³ Posledním záchvěvem pak byla tzv. Desetidenní válka, která nepřinesla nijak velké ztráty na Slovinské straně a celkově se z důvodu dobré organizace a připravenosti jednotek Teritoriální obrany obešla ve Slovinsku bez krveprolití. Za deset dní bojů zemřelo celkem 60 osob, z toho bylo 39 vojáků Jugoslávské lidové armády, 8 příslušníků Teritoriální obrany a 13 civilistů (z nichž jenom 3 byli Slovinci).¹⁸⁴ Slobodan Milošević navíc 2. července 1991 prohlásil, že nemá námitek proti

¹⁷⁸ Tamtéž s. 237.

¹⁷⁹ Tamtéž s. 239.

¹⁸⁰ Tamtéž s. 240.

¹⁸¹ Tamtéž s. 243.

¹⁸² HLADKÝ, Ladislav. *Slovinsko*. Praha: Libri, 2010, s. 126.

¹⁸³ Tamtéž s. 124.

¹⁸⁴ RYCHLÍK, Jan et al. *Dějiny Slovinska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 251.

odtržení Slovinska od Jugoslávie a tím tak definitivně zpečetil cestu Slovinska k samostatnosti.¹⁸⁵

Druhé svobodné volby se konaly 6. prosince 1992 a jako druhá strana se s 14,51% hlasů umístili Slovinští křesťanští demokraté pod vedením Lojze Peterle.¹⁸⁶

Slovinsko tedy zhruba za čtyři roky od zformování první nekomunistické opozice, urazilo notný kus cesty k tomu stát se plně vyspělým evropským právním státem.

¹⁸⁵ Tamtéž s. 252.

¹⁸⁶ Tamtéž s. 260.

ZÁVĚR

Jak jsem nastínil v úvodu své práce, mým cílem bylo srovnat vývoj ve vztahu stát a církev ve dvou státech v období od poválečné Evropy do začátku 90. let, a to Československého státu a Slovinska. Před zahájením prací jsem si vytyčil jednotlivé body, kterých jsem se chtěl v práci dotknout, nicméně tak jak se mi pod rukama práce rodila, bylo stále zřejmější, že mnou předem vytyčené body nebudou stačit alespoň na rámcové pojetí celé problematiky. I proto jsem se následně odchýlil od původně vytyčené osnovy. Souhrnně jsem se snažil zmapovat státoprávní uspořádání po druhé světové válce, která vývoj obou států do značné míry ovlivnila, byť musíme z dnešního pohledu říci, že negativně, a následně jsem potom mapoval další vývoj až do konce komunistických režimů v obou zemích, které jako domino strhl pád železné opony.

Jak jsem se postupně propracovával literaturu k tématu a tím tak postupně skládal mozaiku ať už lidských nebo obecně církevních osudů, začínalo mi být v průběhu práce jasné, že podobnost mezi poválečnými dějinami obou republik nebude malá, ba naopak. Nakonec jsem dospěl k závěru, že pokud bychom srovnali poválečné dějiny ostatních komunistických států ve střední Evropě, zcela určitě bychom v nich našli stejné vzorce ve fungování vztahů mezi státem a církví. Tedy alespoň v oněch raně poválečných letech.

V první kapitole jsem se zaměřil na vývoj v Československu po druhé světové válce, na to, jak komunisté převzali otěže řízení země a nasměrovali ji do sovětské sféry vlivu. S tím souvisí i mnou popsane nástroje, kterými se snažili dostat duchovní správu pod svoji kontrolu. V tomto případě mám na mysli Katolickou akci a její organizační pokračování. Vzhledem k tomu, že právě s organizací Katolické akce je neodmyslitelně spojena osoba Josefa Plojhara, zařadil jsem krátkou zmínku o něm do první kapitoly, přestože jsem původně chtěl jeho osobnost zmínit až v kapitole o dvou československých a slovinských arcibiskupech. Jednu podkapitolu, která by sama o sobě zasloužila samostatnou práci, jsem věnoval činnosti StB a to z toho důvodu, že její činnost byla provázána s veškerým děním, které se okolo potlačení církevního života odehrálo. V dnešní době je již naštěstí rozsáhleji prozkoumána její činnost, než tomu bylo v těsně porevolučních letech, a tak jsem při studiu otázek týkajících se StB mohl poznat, jak moc Bezpečnost ovlivňovala dění ve státě a jaké praktiky k tomu užívala.

Druhá kapitola je naopak zaměřena na poválečný vývoj v Jugoslávii, zejména pak ve Slovinsku. Vzhledem k tomu, že má práce má komparativní podstatu, dovolil jsem si zařadit do výčtu událostí v podstatě ty samé aspekty vývoje jako v Československu. Tedy především vztah státu a církve a opačně a následně i schizmatický spolek pokrokových katolických

duchovních, který taktéž ve Slovinsku fungoval pod patronací státního aparátu a který měl za úkol oddělit vyšší církevní správu od té nižší, tedy biskupy od duchovních. Zde se mi naskytla možnost opět srovnat obě komunistické strany a jejich nástroje pro dosažení totální moci ve státě a opět jsem seznal, že pod dvěma jmény je stejná organizace, která se jenom přizpůsobila podmínkám státu, ve kterém fungovala – tedy srovnání CMD („*Cirilmetodijsko društvo*“) a Katolické akce. Samozřejmě ani jugoslávská tajná policie nemohla zůstat neopomenuta a tak má v práci a stejně tak i ve slovinských dějinách své místo. Při popisu její činnosti jsem se ovšem omezil jen na nejzákladnější výčet a zařadil jsem pro ilustraci její práce krátkou ukázkou její lstivosti demonstrovanou na případu bohoslovce Stanislava Sivca.

Třetí část práce je věnována dvěma zřejmě nejvýraznějším osobnostem československého a slovinského katolicismu 20. století a to osobám arcibiskupů Berana a Vovka. Vzhledem k tomu, že oba z církevních hodnostářů byli pronásledováni tajnými bezpečnostmi svých států, oba zemřeli na následky svého chatrného zdraví, které jim StB i UDV svými zásahy do jejich života nevylepšila, nabízelo se zde snad více, než kde jinde srovnání těchto dvou osobností. Z toho důvodu jsem do práce zařadil krátký exkurz do jejich životů, zejména pak onu část, kdy byli pod největším nátlakem komunistické strany. V případě kardinála Berana to byla část jeho života strávená v exilu, který ho mělo chránit před hněvem československého pracujícího lidu a na druhé straně zápalný atentát na arcibiskupa Vovka, který ovšem nemá ani v československých církevních moderních dějinách obdobu.

Kapitola Místa spjatá s represáliemi se snaží poukázat na místa, kde byla komunistická zlovůle nejhorší, samozřejmě, že je nemůže postihnout všechny, neboť oněch míst bylo mnohem více, z českého prostředí bych mohl jmenovat minimálně lomy Nová Amerika na Karlštejnsku. Některá z těchto míst mnou byla navštívena, což v mé osobě vzbudilo natolik silný prapůvodní zájem o události spjaté s církevní perzekucí, že jsem se rozhodl napsat bakalářskou práci právě na toto téma. V souvislosti s touto kapitolou bylo také potřeba zmínit tábory nucených prací, které sloužily jako zásobárna levné pracovní síly pro náročnou manuální práci a také uranové doly, které tuto práci poskytovaly. V této kapitole se nejlépe uplatnila osobní svědectví kněží, kteří byli právě takovýmto způsobem vězněni. Přestože mnoho z nich zažilo těžká léta strávená v lágrech, které neměly daleko k nacistické vyhlazovací mašinerii (případně si někteří zažili obojí), všichni svorně vzpomínají na tuto dobu jako na něco velmi užitečného pro jejich duchovní rozvoj a neváhají tuto dobu označit za nejlepší školu života.

Před úplný závěr práce jsem zařadil jenom drobnou zmínku o fenoménu skryté církve v Československu. Tato organizace má v mé práci určitě opodstatnitelné místo, neboť byla

jednak vedena jednou z dalších silných osobností československého církevního života 20. století a jednak se jedná o fenomén, který, řekl bych, nesnese srovnání ve středoevropském kontextu 20. století. Skrytá církev totiž byla velmi dobře organizovanou strukturou s přísným vedením, která se byla schopná profilovat i v těžkých časech normalizace a v jedné z jejích činností zajistit výuku nových bohoslovců. Poněkud stranou, přestože je to v práci zmíněno, jsem ponechal svěcení žen do kněžského stavu v rámci skryté církve, neboť tento velmi diskutabilní krok byl sice v očích osobnosti F. M. Davidka vnímán jako nutnost pro zachování kontinuity skryté církve, ale tímto rozhodnutím si proti sobě poštvál část svých spolupracovníků. Pro moji práci, ale hlavně pro další fungování skryté církve, nebyl tento krok natolik podstatný, aby byl mnou blíže zkoumán, přestože je to dozajista zajímavé téma, které dodnes jitrí vášně v církevních kruzích.

V závěru práce pak zmiňuji obnovení církevní činnosti na konci 80. a začátku 90. let a také majetkové vyrovnání státu s církví, které se v posledních dnech opět dostává na povrch a podněcuje další jednání v této citlivé otázce.

Úplným závěrem bych chtěl říci, že ještě než jsem se pustil do zkoumání tohoto tématu, nebyl jsem si jistý, zda se mi podaří nějaké spojitosti najít, přece jen jsem viděl určitou odlišnost v československém socialismu a socialismu jugoslávském, možná i z důvodu určitého skepticismu jsem byl po čas tvorby několikrát více než překvapen některými podobnostmi. Ovšem pak jsem si začal postupně uvědomovat, že za vším děním vždy pevně stála komunistická moc, která sice může mít lokální odlišnosti a někde i přívětivější masku, ale v zásadních věcech se mezi sebou jednotlivé strany, ať už to byla Komunistická strana Čech, Slovenska nebo Slovinska, nijak nelišily, neboť vycházely ze stejného základu.

RESUMÉ

As I outlined in the introduction to this work, my goal was to compare the development of the relationship between state and church in two states from the period of postwar Europe to early nineties, Czechoslovakia and Slovenia. At the beginning I set the individual points, which I wanted to mention, however, it was increasingly clear that the points set out in advance won't be sufficient enough to accommodate the issue. And that's why I deviated from the original outline. Collectively I tried to map the politics after World War II, which affected the development of these both states extensively, in retrospect negatively. Then I examined further development in both states until the end of the communist regimes. As a domino fall were both of these states torn down by the collapse of the Iron Curtain.

As I gradually worked my way through the literature on the topic, I created a mosaic of the ecclesiastical human affairs. It was clear to me that the similarity between the post-war history of these states won't be small, but vice versa. Eventually, I came to the conclusion that if we compare the post-war history of the other communist states in Central Europe, we will certainly found the same formula in the functioning of the relations between the state and the church, at least in the early post-war years.

In the first chapter, I focused on development in Czechoslovakia after World War II, the Communists took over the reins of the country and directed it into the soviet sphere of influence. It's connected with the tools I described, with which they were trying to get the spiritual administration under their control. In this case, I mean the Catholic action and it's organization continuation. The organization of Catholic action is inherently linked to the person of Josef Plojhar. I put a short mention about him in the first chapter, even though I originally wanted to mention his personality later in chapter about two Czechoslovak and Slovenian archbishops. I devoted one subsection to the activities of the "StB" and due to the fact its activity was interrelated with all the developments about suppression of religious life. Fortunately, today are its activities more comprehensively reviewed than in post-revolutionary years. so while studying the issues related to the "StB", I was able to recognize how much of an influence the "StB" had and which practices they used.

The second chapter is focused on post-war developments in Yugoslavia, particularly in Slovenia. Whereas that my work has a comparative nature, I took the liberty to include the list of events and basically the same aspects of development as in Czechoslovakia. In particular,

the relationship between church, state and vice versa. Subsequently, the schismatic team of progressive catholic clergy, which also worked in Slovenia under the auspices of the state apparatus. It had the task to separate higher ecclesiastical administration from the lower, bishops from the lower clergy. Here I had a chance to compare the both communist parties and their tools they used to achieve total power in the state, and again I realized that under two names is the same organization, that only accommodated to fit into the conditions of the state in which it operated. A comparison of CMD ("*Cirilmetodijsko društvo*") and the Catholic action. Of course, neither Yugoslavian secret police could not stay unmentioned and so it has its own place in my work as well as in Slovenian history. In the description of its activities, I chose only the most basic enumeration, and I added a short sample of its guile, demonstrated on the case of theologian Stanislav Sivec.

The third part of the work is devoted to the two most prominent personalities of the Czechoslovak and apparently of Slovenian Catholicism of the twentieth century, archbishops Beran and Vovk. Since both of the dignitaries were persecuted by secret security of their states, they both died on the consequences of their poor health. I thought that the comparison of these two personalities will be suitable here. For that reason, I put a short notice about their lives into the work, especially the part where they were under the pressure of the communist party. In case of cardinal Beran it was the part of his life spent in exile, which should have protected him from the wrath of the Czechoslovak working people and on the other hand, the assassination of the archbishop Vovk, that has no precedent in the Czechoslovak church modern history.

Chapter – Places connected with reprisals is trying to point out the places where the communist malevolence was the worst, of course it cannot cover all the places such as “Nová Amerika, Karlštejn”. I’ve visited some of these places. It has aroused a strong interest in me that I’ve decided to write a bachelor thesis to this topic of religious persecution. In connection with this chapter, it was also necessary to mention the camps of the forced labor, which served as a reservoir of cheap labor for heavy manual work and also the uranium mines, which provided this work. In this chapter were used a personal testimonies of the priests, who were prisoners in those camps. Even though many of them had spent long years in these camps, which were similar to the Nazi extermination machine, they all recall the period as being very useful for their spiritual development and they described this period as the best school of life.

Then I put a small mention about the phenomenon of hidden church in Czechoslovakia. This organization has in my thesis a justifiable place, since it was led by one of the other strong personalities of the Czechoslovakian church of the 20th century and this is a phenomenon that can't stand a comparison in Central European context of the 20th century. Hidden church was a very well organized structure with strict leadership, which was able to profile itself even in hard times of normalization and in one of its activities to ensure the teaching of new theologians. In the work I also mentioned sanctification of the women to the priesthood within the hidden church. This very contentious step was in the eyes of the F. M. Davídek seen as a necessity to maintenance the continuity of the hidden church, but he sent a lot of his collaborators against him.

In conclusion I mention renewal of the church's activities in late eighties and beginning of the nineties and also property settlement between state and the church, which in recent days has once again gets to the surface and encourages further negotiations in this sensitive issue.

Before I embarked examination of this topic, I was aware of the differences and I was not sure whether I can find a link between the Czechoslovakian and Yugoslavian socialism, possibly due to certain scepticism at the time of creation I was more than surprised by some similarities. But then I began to realize that the communist power stood behind it all along. The communist power had some local differences and friendlier mask somewhere, but whether it was Communist Party of Bohemia, Slovakia or Slovenia, they were built on the same basis.

Kot sem rekel že na začetku svoje bakalarske naloge, njen cilj moje je bila primerjava razvoja v odnosu med državo in cerkvijo v dveh državah v obdobju od povojne Evrope do začetka 90. let, in to v Češkoslovaški in v Sloveniji. Pred začetkom dela sem izpostavil točke, ki sem se jih hotel dotikati, vendar pa med oblikovanjem svojega dela, mi je postalo jasno, da ne bom izčrpal vseh tem. Za to sem malo odstopil od načrta. Poskušal sem narisati razvoj sprememb ustavnih ureditev po drugi svetovni vojni, ki so vplivale na razvoj obeh držav in potem sem študiral naslednje dogajanje do konca komunističnega sistema v obeh državah.

Ko sem se ukvarjal s strokovno literaturo o tej temi, bilo mi je več in več jasno, da podobnost med zgodovinama republik ni majhna, ravno nasprotno. V koncu sem ugotovil, da

če bi primerjali povojne zgodovine ostalih komunističnih držav srednje Evrope, našli bi točne vzorce v sodelovanju med državo in cerkvijo.

V prvem poglavju raziskujem razvoj na Češkoslovaškem po drugi svetovni vojni, naprej kako so komunisti prišli na oblast in usmerjali državo pod vpliv Sovjetske zveze. Popisujem tudi orodja, ki so jih uporabili za ta namen. Eno podglave je posvečeno delavnosti StB, ker je njena dejavnost povezana z vsemi dogodki, katere se okrog zatiranja verskega življenja dogajali. Na srečo je v današnjem času njeja dejavnost v veliki meri že raziskana ter sem zato lahko določil, koliko vpliva je imela StB na dogajanje v državi in katere sredstva je zato uporabljala.

Drugo poglavje je usmerjeno na povojni razvoj v Jugoslaviji, predvsem v Sloveniji. Zaradi tega, da ima moje delo komparativne znake, poudaril sem v njej iste dogodke kot na Češkoslovaškem, torej predvsem odnos države do cerkve ter obratno in skizmatško društvo katoliških duhovnikov, ki je tudi v Sloveniji delovalo pod pokroviteljstvom oblasti. Njegova naloga je bila ločitev škofov od duhovnikov. Gotovo nisem mogel pozabiti na jugoslavsko tajno službo, za to ima v mojem delu tudi svoje mesto. Za ilustracijo njenih dejavnosti sem uvrstil kratek primer zaporu bogoslovca Stanislava Sivca.

Tretji del moje naloge se ukvarja z morda dvema največjima osebnostma češkoslovaškega in slovenskega katolicizma 20. stoletja. Gre za nadškofa Berana in Vovka. Oba dva sta bila zasledovana od tajne službe in oba dva sta umrla na posledice svojega zasledovanja. Iz tega razloga sem v svoje delo včlanil kratek pregled v njihovega življenja, predvsem ta čas ko sta oba dva bila pod največjim pritiskom komunistične partije.

Poglavje „Mesta povezana s represalijami“ je osredotočen na lokacije, kjer je bil komunistični pritisk najhujši. Nekatere od teh mest sem obiskal, kar je v meni ostavilo globok vtis, da sem se odločil, da bo moja bakalarska naloga o komunistični oblasti in njenem vplivu na cerkev.

Pred koncem dela je omenjen fenomen češkoslovaške skrite cerkve. To je bila edina neodvisna organizacija, ki je lahko – čeprav ilegalno – zagotovila učenje novih bogoslovcev v težkih časih normalizacije. Ta organizacija nima v srednjeevropskem območju primerjave.

Ob koncu naloge se ukvarjam z obnovo cerkvene dejavnosti na koncu 80. in začetku 90. let in hkrati z vrnitvijo cerkvenih nepremičnin.

Zaključil bi tako, da pred tem, ko sem začel s študijem odnosa med državo in cerkvijo, nisem točno vedel, če najdem nekatere povezave, ampak med oblikovanjem naloge sem bil večkrat z marsikaterimi podobnostmi veliko presenečen. Nato sem potem ugotovil, da za vsem tem dogajanjem je bila komunistična partija, ki je tu pa tam mogla imeti prijazno

masko, ampak v osnovnih stvareh je ni bilo med Komunistično partijo na Češkem, Slovaškem in Komunistično partijo Slovenije razlike.

SEZNAM LITERATURY

Seznam tištěné literatury

- BALÍK, Jan – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007.
- DRAŠNER, František. *Číhošťský zázrak : zpráva o P. Josefu Toufarovi*. Praha: Libri, 2002. s. 53.
- ČIPIČ, R. Marija. *Cerkev in oblast na Primorskem v letih 1945 – 1953*. Ljubljana: Družina, 2007.
- FIALA, Petr. *Skrytá církev : Felix M. Davídek a společenství Koinótés*. Brno: CDK, 1999.
- HANUŠ, Jiří. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*. Brno: CDK, 2005.
- HLADKÝ, Ladislav. *Slovinsko*. Praha: Libri, 2010.
- HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990.
- KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Brno: DOPLNĚK, 1999.
- KRATOCHVÍL, Antonín. *Žaluji 1 : Stalinistická justice v Československu*. Brno: Česká expedice s nakladatelstvím DOLMEN, 1990.
- KŘÍŽ, Jakub. Majetkové vyrovnání státu s církvemi a náboženskými společnostmi v České republice. In *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie: sborník textů z konference*. Jakub Kříž (ed.). Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2009.
- LEHKÝ, Miroslav. Komunistické zločiny v Československu a jejich stíhání. In *Zločiny komunistických režimů : sborník z mezinárodní konference : pohled historiků a právních expertů*. David Svoboda (ed.). Praha: Centrum pro studium totalitních režimů, 2011.
- OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení : vzpomínky opata břevnovského kláštera*. Praha: Torst, 1997.
- PIRJEVEC, Jože. *Jugoslávie 1918 – 1992 : vznik, vývoj a rozpad Karadjordjevičovy a Titovy Jugoslávie*. Praha: Argo, 2000.
- RYCHLÍK, Jan et al. *Dějiny Slovinska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011.
- SVOBODA, Bohumil. *Kardinál Josef Beran : životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008.
- VAŠKO, Václav. *Dům na skále III., Církev vězněná : 1950 – 1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008.

VLČEK, Vojtěch. *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel : rozhovory s kněžími a řeholníky, pronásledovanými za komunismu v letech 1948 – 1989*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.

VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce : životopis Josefa kardinála Berana*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009.

ZOULÍK, František. Zamyšlení nad vyrovnáním státu s církvemi. In *Narovnání vztahu mezi církvemi a státem*. Petr Kolář (eds.). Praha: CEVRO institut, 2009.

Seznam internetových zdrojů

Autor neuveden:

Gorbachev: Pope was „example to all of us“ [online]. [cit. 2012-06-22]. Dostupné z URL <http://articles.cnn.com/2005-04-03/world/pope.gorbachev_1_soviet-leader-soviet-society-pope-john-paul-ii?_s=PM:WORLD>.

Overview of Medjugorje [online]., last revision 19th of March 2011 [cit. 2012-06-25].

Dostupné z URL <<http://www.medjugorje.org/overview.htm>>.

Regionalist [online]. [cit. 2012-03-28]. Dostupné z URL

<<http://www.regionalist.cz/komunismus/steno.php>>.

Náboženské vyznání obyvatelstva [online]. Praha: Český statistický úřad, 2003 [cit. 2012-03-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03--obyvatelstvo_hlasici_se_k_jednotlivym_cirkvim_a_nabozenskym_spolecnostem>.

Podle autorů:

CURTISS, F. Elden. *Archbishop Anton Vovk : The Servant of God* [online]. [cit. 2012-06-14]. Dostupné z URL <http://anton-vovk.rkc.si/dokumenti/Vovk_EN.pdf>. s. 6.

DOLINAR, M. France. *Škofje od nekdaj do danes* [online]. [cit. 2012-05-20]. Dostupné z URL <<http://nadskofija-ljubljana.si/skofje-od-nekdaj-do-danes/>>.

GRUBEROVÁ, Jana. *Arcibiskup Anton Vovk : Mučedník slovinského komunismu*. [online]. [cit. 2012-06-07]. Dostupné z URL <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=15816>>.

HAMŠÍKOVÁ, Jaroslava. *Velehradská pout' 1985* [online]. [cit. 2012-06-25]. Dostupné z URL <<http://www.getsemany.cz/node/504>>.

KONCILIIJA, Franci. *Slovenska cerkev v povojnih letih* [online]. [cit. 2012-06-14]. Dostupné z URL <<http://www.casnik.si/index.php/2011/09/01/slovenska-cerkev-v-povojnih-letih/>>.

KOPECKÝ, Josef. *Levice úspěšně blokuje restituce církvím, po volbách je chce ČSSD změnit* [online]. [cit. 2012-06-26]. Dostupné z URL <<http://zpravy.idnes.cz/cssd-planuje-po-volbach->

jednat-o-zmene-financniho-vyrovnani-s-cirkvemi-1z9-
/domaci.aspx?c=A120620_113635_domaci_kop>.

KREČIČ, Peter. *The Mladinsko Theatre*. [online]. [cit. 2012-04-23]. Dostupné z URL
<<http://www.theatre-architecture.eu/en/db/?theatreId=280&detail=history>>.

KREJČÍK, Milan. *Volební systém zaručoval vítězství* [online]. [cit. 2012-03-26]. Dostupné
z URL <http://www.totalita.cz/volby/volby_1948.php>.

RŮŽIČKA, Daniel. *Číhošťský zázrak* [online]. [cit. 2012-05-10]. Dostupné z URL
<http://www.totalita.cz/vysvetlivky/a_cihost.php>.

Zákony:

Státní úřad pro věci církevní [online]. [cit. 2012-04-05]. Dostupné z URL
<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1949/sb67-49.pdf>>.

Školský zákon [online]. [cit. 2012-04-08]. Dostupné z URL
<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1948/sb38-48.pdf>>.

Trestní zákon ze dne 29. listopadu 1961 [online]. [cit. 2012-04-06]. Dostupné z URL
<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1961/sb65-61.pdf>>.

Zákon na ochranu lidově demokratické republiky [online]. [cit. 2012-04-06]. Dostupné z URL
<<http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon231-232-1948.pdf>>.

Zákon o hospodářském zabezpečení církve římsko-katolické státem [online]. [cit. 2012-04-06]. Dostupné z URL <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1949/sb68-49.pdf>>.

Zákon o táborech nucené práce [online]. [cit. 2012-04-30]. Dostupné z URL
<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1948/sb93-48.pdf>>.

Zákon ze dne 7. prosince 1949 o právu rodinném [online]. [cit. 2012-04-06]. Dostupné z URL
<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1949/sb86-49.pdf>>.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1. Josef Plojhar

Příloha č. 2. Věznice Leopoldov

Příloha č. 3. Kardinál Josef Beran

Příloha č. 4. Arcibiskup Anton Vovk

Příloha č. 5. kostel v Číhošti

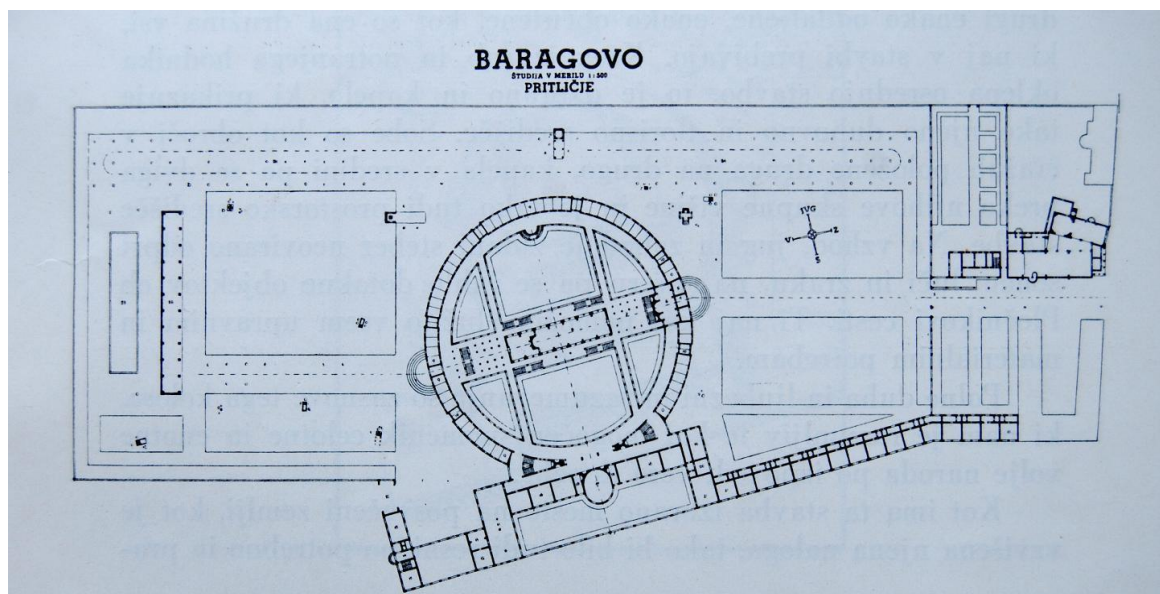
**Příloha č. 6. oltární kříž
v číhošťském kostele**

Příloha č. 7. Páter Josef Toufar

Příloha č. 8. klášterní kostel Želiv

Příloha č. 9. Původní plány Plečnika na stavbu Baragova semenišče

Příloha č. 10. Goli Otok

Příloha č. 11. Bývalý tábor v Jáchymově

Příloha č. 12. Felix M. Davídek

Příloha č. 13. Pout' na Velehradě 1985